

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstooigmerk

JUNI 1986 — JAARGANG XVII — AFLEVERING 2

Bij de kaftfoto : Elodie Van Overbeke, ° Hansbeke 6 maart 1840, † Laken
12 april 1892, zie in dit nummer : *Jan-Baptiste Van Overbeke, burge-
meester van Hansbeke (1847-1860) en zijn nakomelingen.*

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1986 — JAARGANG XVII — AFLEVERING 2

Verantwoordelijke uitgever : **J. LUYSSAERT**
Veldestraat 26
9841 Nevele-Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT
A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Zijn werkgebied wordt gevormd door volgende deelgemeenten :
Bachte-Maria-Lerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap :** 400,- fr. per jaar.
vanaf 1.000,- fr. per jaar
steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
„Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers** : voor zover voorradig.
– **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
– **Overname van teksten** : toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.
Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

DE SMIDSE LANGS DE BREDEWEG TE POESELE

Inleiding

Wie de eerste is geweest die ooit op de idee kwam een ijzeren bescherm- laag aan te brengen op de hoeven van de paarden, om deze meer weerbaar- heid te geven en te beschermen tegen het afslijten, zal wel steeds een raad- sel blijven. Men neemt aan dat de techniek van het beslaan van paarden ontstond in de vijfde eeuw van onze tijdrekening. Het oudste gekende hoefijzer zou gevonden zijn te Doornik, in het graf van de Frankische koning Childerik die overleed in 481, doch men heeft geen zekerheid over het feit of het ijzer aan de zool van de poten werd genageld of dat het deel uitmaakte van een laarsje dat om de poten der paarden werd gehuld om deze te beschermen tegen slijtage.

De eerste geschreven bronnen die ons iets vertellen over het aanbrengen van hoefijzers op de poten der paarden met nagels dateren uit de negende eeuw. In zijn „Geschiedenis van Frankrijk”, geschreven in 1018, vermeldt Pater Daniël dat men in de negende eeuw de gewoonte had de paarden te beslaan bij vriesweer, oorlog of wanneer ze wonden aan de poten vertoon- den. Dat vroeger in oorlogstijd een hoefsmid belangrijk was en geacht werd bewijst het verhaal van Willem de Veroveraar die in 1066 het district Falkley en de stad Northampton aan een zekere Simon Saint-Litz schonk op voorwaarde dat hij zou instaan voor het beslaan van zijn paarden. Vooral de uitvinding van de boekdrukkunst zal een grote bijdrage leveren tot de verbetering van de technieken van het beslaan van paarden. Een der oudst gekende auteurs die een werk schreven over het beslaan van rijdieren is meester hoefsmid Laurens Rusé wiens „Hoefsmidkunst” in 1533 werd uitgegeven. In 1539 geeft Cesar Fiaschi een werk uit getiteld „Verhande- ling over de wijze van de peerden wel het gebit in den mond te leggen, ze wel te behandelen en te beslaen”. Het werd door velen als de algemene handleiding voor het beslaan van paarden beschouwd gedurende de 16e, 17e en 18e eeuw en in zijn „Volmaakte Hoefsmid” van 1664 vertelt Sol- leysel dat veel koningen en prinsen zelf hun paarden besloegen en dat elke edelman dit ook moet kunnen. Het beslaan van paarden werd zo verheven tot een edel beroep zodat de hoefsmid eertijds als een geacht vakman werd aangezien.

Over het tijdstip waarop dit beroep voor het eerst uitgeoefend werd in onze gewesten tasten we volledig in het duister. Wanneer we echter de „Staten van goed van de baronie Nevele” raadplegen dan zien we dat we vanaf de zeventiende eeuw over enige gegevens beschikken. De landelijke smeden uit de 17e en 18e eeuw zijn wel geen zuivere hoefsmiden ge- weest, maar zij waren blijkbaar wel in staat een paard te beslaan volgens

brecht de Cloet west de weduwe Guille Leducq ende dhoors Cornelis van Parijs noort de straete”.

Naar alle waarschijnlijkheid is het heroprichten van de nieuwe windmolen op het „kouterken van het Goed te Briele” in 1639 de aanleiding geweest tot het oprichten van een smidse in de onmiddellijke omgeving.

Dank zij notities uit 1736 in het oudste parochieregister, bijgehouden door pastoor Leyten, kwamen we te weten wie de eerste Poeselse hoefsmid was. Pastoor Leyten had het te Poesele blijkbaar moeilijk met de vervormingen van de voornamen en het geven van bijnamen, zodat hij het nodig achtte, vooral voor de overledenen, te vermelden hoe ze in werkelijkheid heetten. Over de familie van de smid schreef hij het volgende : (vertaald uit het Latijn) (2)

„Soms kan de naam verschillende betekenissen hebben. Bijvoorbeeld Adriana van Ecke de vrouw van Hendrik D’hont. Ze werd Arnolda van Hecke genoemd en Eduarda van Hecke. Over het algemeen werd ze Ardyne Smets genoemd omdat haar man Henricus Dhont een hoefsmid was.”

Hendrik Dhondt huwde op 6 april 1655 te Lotenhulle met Arnolda van Hecke, weduwe Van Pamele. Getuigen bij dit huwelijk waren J.S. Brat en Johanna De Munck. Na hun echtverbintenis kwamen ze zich vermoedelijk te Poesele vestigen om de smidse op te richten en uit te baten, doch in welk jaar dit precies gebeurde kon niet worden achterhaald.

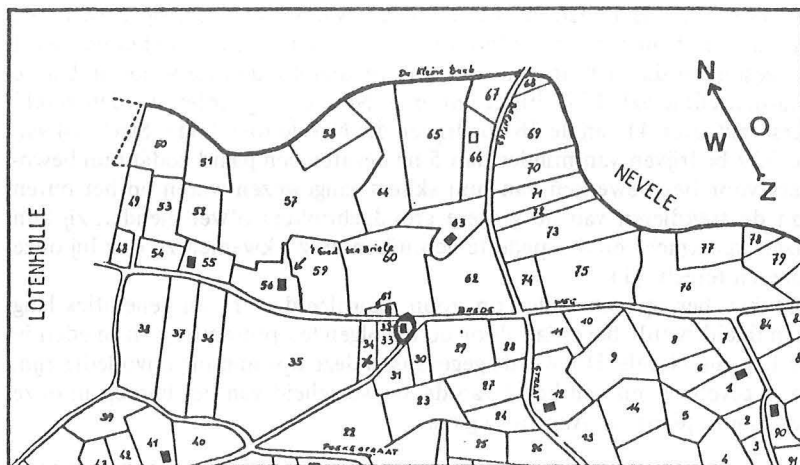
Het Poeselse landboek van 1670 geeft ons de zekerheid dat in dit jaar Hendrik Dhont te Poesele woonde. Het perceel dat de smidse omvat staat beschreven in het landboek onder het nummer 32. We vinden er volgende beschrijving :

„De kinderen Philips Verhaegen en in pachte gebruyck bij Heyndryck Dhont wesend een hoveken ende drijfbeck suyt ende noort de straete west de hoors Jan Cnappaert”.

In de samenvattende tabellen achteraan het landboek wordt dit perceel omschreven als „hoveken ofte smesse” met een oppervlakte van 80 roeden. Verder zien we in het vermelde landboek dat ook het perceel nr. 30 gehuurd werd door Hendrik Dhont wat zijn grondgebruik op 287 roeden bracht. In 1683 werden ook de percelen nr. 31 (212 roeden) en nr. 33 (220 roeden) in gebruik genomen. In 1698 is Hendrik Dhondt overleden en staan de gronden op naam van zijn echtgenote.

Het echtpaar Dhont-Van Hecke had één dochter, Elisabeth. Dank zij haar zal de smidse nog een poosje in handen blijven van een lid van de familie Dhondt.

Op 6 januari 1701 huwde Elisabeth Dhondt te Poesele met Jacobus Andreas De Mulder. Andreas of Andries De Mulder was afkomstig van Aarsele waar hij in 1672 werd geboren. Het echtpaar kreeg twee kinderen Judoca

Fragment uit de gereconstrueerde kaart van het landboek van 1670, nr. 32 is de smidse (omcirkeld), het kruisje bij perceel nr. 34 duidt de plaats aan waar de windmolen was opgericht.

De vroegste geschiedenis

Voor oudere landbouwers en paardenliefhebbers is de smidse langs de Bredeweg te Poesele een begrip ; doch weinigen zullen vermoeden dat deze smidse reeds sinds meer dan drie eeuwen op dezelfde plaats gevestigd is.

In het landboek van Poesele uit 1587, zien we dat de gronden waar de smidse en de bijhorende woning op gebouwd zijn toebehoorden aan Cornelis Van Parijs, toenmalig burgemeester van Poesele. Deze gronden vormden één geheel met het perceel dat over de Bredeweg lag en waar een vernielde taveerne, „Het Popelierken” genoemd, zich bevond. Deze taveerne en de bijhorende gronden waren in het bezit gekomen van Cornelis Van Parijs door zijn huwelijk met Cornelia De Ruyter. Oorspronkelijk behoorden deze gronden, gezien hun ligging, vermoedelijk tot het grondgebruik van het „Goed ten Briele”, één der oudst gekende hoeven te Poesele.

Bij het begin der zeventiende eeuw zien we dat op het bekske waar Bredeweg en Molenweg samenkomen een woning is gebouwd. Het landboek van 1639 vermeldt hierover het volgende : (kaart C nr. 30)

„Dhoors Jan van Hauweghem een hofstedeken met een stucxken lant daer achter liggende over tpoecxschestraetjen daer anne ghelant oost dhoors Jo^{er} Charles vander Camere suyt de weduwe ende hoors Huy-

de regels van de kunst. Hun activiteiten waren er vooral op gericht ten dienste te staan van de landbouwer. Het waren trouwens enkel de meest welgestelden die zich de luxe van een trekdier konden veroorloven. Uit de paardentelling van 1772 blijkt dat er te Nevele 99 paarden werden geteld verspreid over 41 van de 381 bedrijven die Nevele toen telde. Slechts 4 van de 329 bedrijven van minder dan 5 ha bezaten een paard zodat hun bewoners voor het bewerken van hun akkers aangewezen waren op het huren van de trekdieren van de grotere grondgebruikers ofwel dienden zij hun eigen mankracht en de spade te gebruiken en zo kwamen ze ook bij onze smeden terecht (1).

Dat het beroep van vader op zoon aangeleerd werd en generaties lang standhield wordt bevestigd door de navolgende opsomming van smeden in de baronie Nevele. Hoewel de gegevens in deze opsomming onvolledig zijn, toch geven ze ons een beeld van de aanwezigheid van het beroep in onze gewesten tijdens het Ancien Régime.

Landegem	:	1694 - Wittevrongel Martinus fs. Petrus
Meigem	:	1690 - Madou Jeron
Nevele	:	1607 - Wittevronghele Judocus
		1650 - Vancompostelle Martinus
		1680 - Vancompostelle Judocus fs. Martinus
		1689 - Vancompostelle Joannes fs. Martinus
		1690 - Pieters Judocus fs. Judocus
		1719 - Debuck Franciscus
		1726 - Vancompostelle Petrus fs. Joannes
		1751 - Vanderstraeten Mauritius
		1761 - Vanderstraeten Maurus
		1762 - Blondeel Joseph
St.-Maria-Leerne	:	1717 - Wittevrongel Petrus fs. Petrus
		1766 - Mercy Joannes
		1782 - Wittevrongel Jacobus fs. Petrus
St.-Martens-Leerne	:	1608 - Wieme Joannes
Vinkt	:	1694 - Wittevronghel Petrus fs. Petrus
		1707 - Debrocquoy Joannes.

(°1702) en Joannes Baptiste (°1703). Hun huwelijk was echter van zeer korte duur want reeds in oktober 1704 overleed Elisabeth Dhondt.

De staat van goed opgemaakt bij haar overlijden toont een batig saldo van 27 ponden 13 schellingen 7 groten *dat s in twee voordren hauder ende weesen elck derthien pondt sesthien schellingen 9 grooten 6 deniers.*

In de smidse vonden we volgende inboedel terug : *eenen slypsteen, hamers, tanghen, bigorie, vijsen, blaesbalgh ende deerghede smedtsghereeschappen midtsgrs. eenighe nieuwe spaen ende haumessen* geschat op 8 p. 6 sch. 8 gr. In de stal stonden twee koeien en een rund. Op de zolder *een vleeschcuijpe met een deel swijnenvleesch, ontrent ses saecken taruwe, een deel rogge ende wat hereweten ende boecqueet, alde graensaecken, kuijpen, baensten ende wan, een deel gheswingelt vlasch ende wat rauw vlasch...*

Bijzonderheden vinden we in het huisraad niet terug.

Aan *Charel de Bruyne in Ghendt* was men de som schuldig van twee pond voor de levering van *iser ende stael* en aan dokter meester Jan Frans van Landeghem diende voor *ommestellingen* de som van 2 p. 18 sch. vergoed. Bijna zes jaar later, op 1 juli 1710, hertrouwt Andries De Mulder met Petronella Drommaert. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren : Anne-Marie (°1712), Petronella (°1713), Jacobus (°1715), Petrus (°1716), Joannes (°1718) en Francisca (°1720).

Andries De Mulder overleed in zijn woning op 6 maart 1722.

Uit de staat van goed opgemaakt bij dit overlijden vernemen we dat *den overledenen met dese hauderigge hebben doen bauwen ende maecken een nieuw huijs ghelyck het nu teghenwordig in staet is van metswerck ende andersuts als het audt huijs daer voorgaendel. gestaen hebbende is afgebrocken gheworden omdat t'selve seer slecht ende van kleynen weerde was.*

Andries De Mulder kocht de smidse en het perceel land dat ermee samenging van de heer Philips Vanderhaegen. Aan de ambtenaar die de staat van goed opmaakte verklaarde Petronella Drommaert dat zij en haar overleden echtgenoot *hebben afgelost het capittael van alle rentien dat noch beseth ende gheypotyceert was op de voorschr. hofstede ende lant* en dat zij de bewijsstukken hiervan kan voorleggen.

Verder zien we dat naast de reeds vermelde eigendom, die 300 roeden groot was, de overledene te Poesele nog volgende gronden bezat :

- „*een partije lant gheleghen binnen dese voornoemde prochie van Poessele ligghende ten deele op Lootenhulle ghecoht van N. Larebeke...*” (600 roeden)
- „*een partije meers gent. den careelmeersch... ghekocht d'helft van Lieven Laerebeke ende d'ander helft van Mijnheer pbr. Aelstijn...*” (300 roeden)
- „*d'helft van een partije lant genaemt het meulestuck ghecoht vande*

hoirs van Jan Stommelijnc..."

(311,5 roeden)

Te Lotenhulle werden volgende eigendommen genoteerd :

- „*een behuysde hofstede met een partye saijlant daer anne abouteren-
de... oost de warande vanden heer Audegoede...*” (438 roeden)
- „*een partije landt eertijts vijver gheweest sijnde...*” (638 roeden)
- „*een partije bosch ende landt oock leen wesende...*” (869 roeden)
- „*nogh een partyken leen...*” (170 roeden)

Het lijkt geen twijfel dat Andries De Mulder tot een der meest gegoede inwoners (± 5,4 ha eigendom) van de gemeente behoorde en dat die materiële welstand zeker voor een groot deel aan de groei en de bloei van de smidse te danken was.

Uit deze staat kan ook een zekere indeling van de hofstede afgeleid worden. Nemen we vooreerst het woonhuis zelf dat bestond uit de keuken, een *caemer vanden selven huijse naest de straete* met onder andere *het bedde ende voorder slapijnge*, verder een tweede kamer met *eenen backtroch, koeffer, twee koetsekens met de slapijnghe voor de kinders, al het rauwe vlasch opden dilte met ontrent twaelf mukens lynsaet, waefelijser, een koekpanne, spinnewiel, wat heertappels*.

De zolder was o.a. de bergplaats voor de zakken *Kooren, mesteluijn, taruwe* en de *ijdel biebuycken*. In een put voor de stal lag de *mesvette* gedeponeed. In de stal stonden *twee koebyeesten* en in de *swijncotten* stonden *een vat ende een half vat bier, een hoopken oordt, stroot* en in de *mijt* stonden *de busschen ende voorder branthout met eenen slechten kortewagen*.

In de schuur stonden *twee bancxkens, swingelbert ende bockvel wat stroot ende een weynigh haudt* en in de kelder vonden we *een roomkuijpen ende melckkuijpe eenige teelen ende pottjes van aerdewerck*.

In de smidse tenslotte vonden we *22 spaen noch ten deele op te macken eenighe picken tot neghen met noch eenighe ander ghemaect iserwerck van scheenbanden als andersuuts een hoopken audt iser ende wat voorder prondelij van iser*.

„*Item het smishalm bestaende in twee hackbylen, blaesbalcke hackers tanghen ende bauten een begorie ende vijsen tgonne voorder iserwerck op den werckbanck eenighe naghels soo bindenaeghels als andere. Den timperback met tgonne datter in is den slijpsteen ende de smisse kollen...*”

„*Item over den prijs van ... plaeten niew iser met noch ontrent vier steenen ander dat gekort is ...*”

De totale inboedel van de smidse werd geschat op 38 p. 13 sch. 5 gr. Thomas De Bruyne uit Gent leverde het ijzer en het staal voor de smidse en aan *baes Stevens* was men nog de som van 11 sch. 8 gr. schuldig *over le-vrijnghe van bier*.

De staat werd afgesloten met een batig saldo van 22 p. 12 sch. 11 gr. 6 d.

Kort na het overlijden van haar echtgenoot hertrouwt Petronella Drommaert met de zeventien jaar jongere Jan Verbiest die de nieuwe smid wordt. In de *status animarum* van 1729 zien we dat het gezin Verbiest-Drommaert nog drie kinderen telt : Jacobus, Petrus en Francisca. De drie andere kinderen die Andries De Mulder had bij Petronella Drommaert staan niet meer vermeld zodat we mogen aannemen dat ze intussen overleden waren. Tussen 1729 en 1735 overleed ook Francisca.

De twee kinderen uit De Mulders' eerste huwelijk waren intussen gehuwd. Joannes-Baptist huwde op 17 januari 1728 te Nevele met Petronille Van der Plaetsen en vestigde zich aldaar. Judoca (of Josijntje) huwde met Egidius De Schuyter die tussen 1729 en 1741 vermeld stond als koster te Poesele. Ze betrokken een woning in de Beentjesstraat juist naast de kerk. Josijntje De Mulder had blijkbaar een voorliefde voor kosters want na het overlijden van E. De Schuyter hertrouwt ze met de negen jaar jongere Joannes Baetsle die haar overleden echtgenoot als koster te Poesele opvolgde. Petronella Drommaert overleed te Poesele in 1742 op 59-jarige leeftijd.

Uit de kerkrekeningen 1739-1744 vernemen we dat Jan Verbiest in 1739 werd aangesteld als kerkmeester. *Veranderinge van woonst buyten dese prochie* noopte hem ertoe deze functie na 1744 niet meer uit te oefenen.

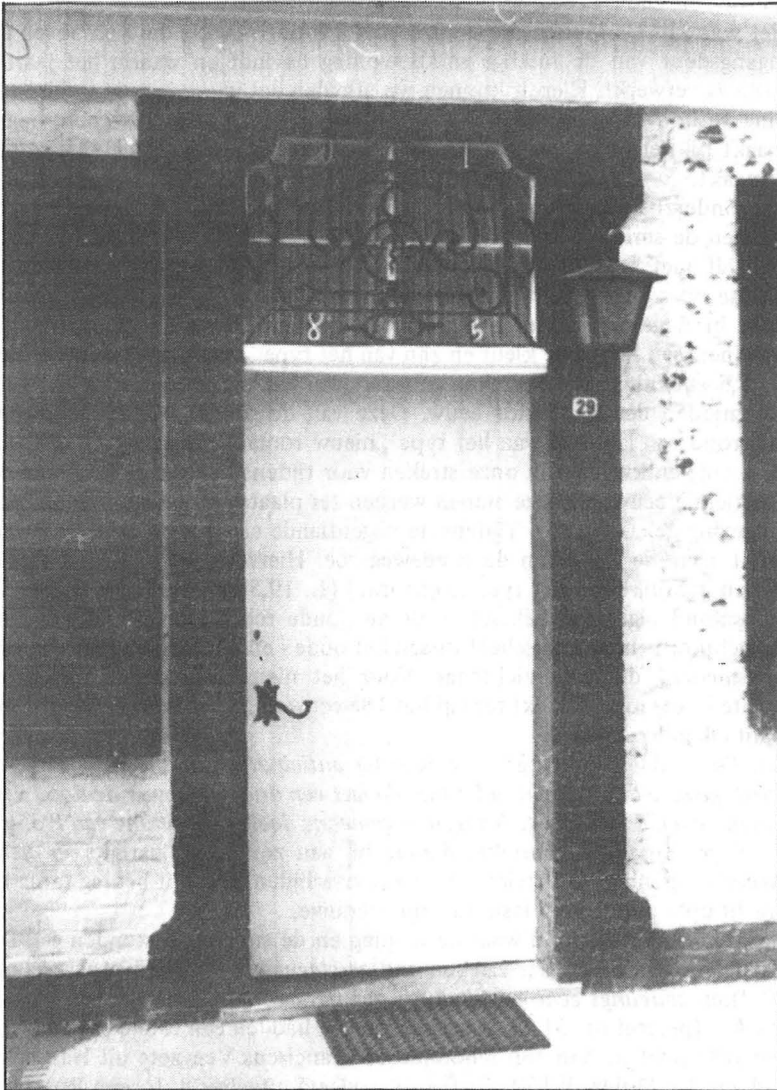
Petrus (of Pieter) De Mulder werd nu de nieuwe smid. Hij was gehuwd met Sara Martens. In 1748 zien we dat dit echtpaar twee kinderen had : Petronilla (4 jaar) en Jacobus-Andreas (2 jaar). Hetzelfde jaar werd Joannes-Andreas geboren en het jaar daarop Veronica. Petrus' oudere broer Jacobus huwde Petronelle Van der Plaetsen en vestigde zich als smid te Merendree. Hij overleed er op 8 februari 1768. De staat van goed opgemaakt op 22 december van hetzelfde jaar vermeld o.a. als bezittingen *een behuysde hofstede binnen Merendre staeck ten poucke* (3).

Meer gegevens over het leven van Petrus De Mulder vonden we niet terug. Hij overleed te Poesele in maart 1804 op 88-jarige leeftijd en was toen gehuwd met Joanne De Wulf. In de overlijdensakte opgemaakt bij zijn afsterven stond hij vermeld als *cultivateur*. Omstreeks 1780 liet Petrus De Mulder de smidse over in handen van zijn zoon Joannes-Andreas. Petrus' oudste zoon Jacobus vestigde zich als landbouwer in de Beentjesstraat, op de grensscheiding met Nevele Veldeken. Tussen 1778 en 1792 bracht hij het zelfs tot burgemeester en als we de lijst van Charles-Jacques Carbonelle, notaris te Nevele, mogen geloven dan was Jacques De Mulder één der 24 rijkste bezitters in het kanton Nevele gedurende de jaren 1803 en 1804 (4).

Jan De Mulder, zoals hij in de volkstelling van 1786 werd genoemd, huwde Joanna Catherina Veevaete dochter van Lieven en Josijntjen Sutterman. Het echtpaar kreeg drie kinderen : Jacobus-Frans (°1782), Bernardus

Een gedeelte van het interieur van de smidse met rechts vooraan de begorie.

Inkom van de woning met boven de deur de smeedijzeren versiering waarin het jaartal 1785 is verwerkt.

(°1786) en Leo (°1788).

Het was Jan De Mulder die de ijzeren versiering maakte die zich boven de ingang deur van de huidige smidsewoning bevindt en waarin het jaartal 1785 is verwerkt. Hieruit kunnen we afleiden dat in dat jaar de smidsewoning verbouwd of vernieuwd werd alhoewel in de staat van goed, opge maakt bij het overlijden van Jan De Mulder hiervan nergens melding wordt gemaakt.

Een onderzoek ter plaatse maakte ons echter duidelijk dat de huidige woning en de smidse niet in dezelfde periode werden opgetrokken. Dat is op zichzelf niet speciaal als men weet dat het eertijds de gewoonte was de smidse op zekere afstand van het woonhuis op te trekken dit om het eventuele brandgevaar tot een minimum te beperken. De stenen van de woning vertonen een lichtrode kleur en zijn van het type „waalvorm” (L. 21,5 cm, H. 5,5 cm) dit in onze streken gebruikt werden tijdens de eerste helft en het midden der achttiende eeuw. Deze van de smidse zelf zijn eveneens lichtrood van kleur en van het type „nieuw romeins formaat” (L. 22 cm, H. 6 cm) en kwamen in onze streken voor tijdens de tweede helft van de achttiende eeuw. Al deze stenen werden ter plaatse of in de onmiddellijke omgeving gebakken (5). Tijdens de negentiende eeuw werd de smidse vergroot naar de kant van de Bredeweg toe. Hiervoor werden rood-paarse stenen gebruikt van het type „rijnvorm” (L. 19,5 cm, H. 5 cm) die in de volksmond algemeen gekend is als de „oude scheldesteen”. Ook in het dakgebinte is het onderscheid tussen het oude - en het nieuwe gedeelte van de smederij duidelijk zichtbaar. Voor het nieuwste gedeelte werd een zachte houtsoort gebruikt terwijl het 18e-eeuwse dakgebinte geconstrueerd is uit eikenhout.

Jan De Mulder verkreeg de smidse *bij anticipatie van successie t'sijnen proff. gedaen door zijnen vader met de last van door hem naer de dood van zijnen vader & moeder te bringen in gemeene deele een somme van P 350 - 0 - 0 gr.* Als vruchtgebruiker diende hij aan zijn vader jaarlijks *op meij-avond* 16 ponden te betalen. Door zijn overlijden werd dit bedrag teruggebracht op 7 ponden ten laste van zijn weduwe.

Naast het perceel grond waar de woning en de smidse op stonden was De Mulder ook nog eigenaar van *een andere steenen huys & erfve* (perceel nr. 30 ?) en *zijdelings eene partije zaeijland ... alsvooren genaemt het boselestuck...* (perceel nr. 31 ?). Deze bezittingen hadden een totale oppervlakte van 600 roeden. Aan zijn schoonbroer Franciscus Veevaete uit Hansbeke had Jan De Mulder P 150 - 0 - 0 gr. wisselgeld uitgeleend. Joseph Rutsaert, fs. Franciscus en eveneens uit Hansbeke, had zich hiervoor borg gesteld. Deze akte was gepasseerd voor notaris Van Melle te Nevele op 13 april 1789.

„Achtteende-eeuws medaillon dat zich in de beste kamer van de smidsewoning bevindt“.

De inboedel van de smidse bestond uit twee haubeylen, twee begorien twee blaesbalken & alle de voordere gereedschaep met het ijser dienende tot de smesse, de travaille & smekolen de stellingen & sleijpsteen daer onder begrepen. Dit alles werd geschat op 66 pond. Het interessantste deel van de staat van goed, opgemaakt bij het overlijden van Jan De Mulder, is wel de inboedelbeschrijving van zijn woning. We vonden het dan ook wenselijk de volledige tekst over te nemen :

Alvoren comt in baete over den prijs van het gonne bevonden inde keucken bestaende in hangel, brandel & voordere eetservitie eenen setel 6 stoelen alle het steen & aerde werck een tafel alle het thennewerck theeservitie & glaesen vijf eijdel boutaillen en messen twee ijsere pollen twee waeterhemers schrapae alle het coperwerck eene arlogie met de kasse kaffemolen & lanteiren / in den kelder alle het steen & aerdwerck biertonne twee melck kuypen boterteetele met wat boter en 16 eijdel boutaillen / in de kleyne kaemer de keirne spinnewiel met eenen koffer / voorts op den zolder 2 sakkén bouckweyt met eenen sak rogge 6 meukens meel wat haever twee wans ene watercuijpe eene cuijpe met beestemeel drij eijdel sakkén spinnewiel, haspel eenig gesaegt houd vijf banden vlasch vleeschcuypen & brandhoud met een voer dirrickx turf 9 steenen verkenstvlesch, 25 piecken fijne ekel een graenseefde / alsmede op het vaujten een spae en coeffer het bedde van. knecht eenen pot met wat smeir & eene spae mitsgrs. / in de beste caemer 8 stoelen eene tafel lessenaer en spiegel eene kassa & kofertambo met behangsels & pluijmenbedde met de toebehoorten van d'houde. koeckpannen eyseren confoir streekktoetse met de slaepinge van de weesen & eenige muniteyten aldaer bevonden al t'samen op het aengeven van d'houd. ende ter presentie van. deelvoogd op den 29 9br 1792 gepresen door Jan Frans van Melle gesworen prijser tot Nevel residerende de somme van P 53 - 5 - 0...

In wat eertijds de beste kamer moet geweest zijn vinden we heden nog boven de schouw een medaillon (met een diameter van 45 cm) een mannenhoofd voorstellend, dat vermoedelijk dateert uit bovenvermelde periode.

De gouden en zilveren juwelen van de overledene en zijn echtgenote werden door de prijzer op P. 19 - 6 - 4 geschat en de verkoop van de kleren van Jan De Mulder bracht, na aftrok van de veilingskosten, P. 9 - 13 - 0 - 6 op.

Naast de bedrijvigheid in de smidse werd ook een landbouwbedrijfje uitgebraat. Zo vonden we ook een schatting van *het gonne bevonden in de schueren stallen & op het hof consistierende in twee leeders cortewaegen & haelcuijpe eene tafel het brand houd 400 voeten bert 600 schoven mestelij 200 stroy wat hoeij eenig gesagt haut vlegel raeke en boothaemer eene koey twee vette swijnen 22 sakkén eertappels eene trimkarre eenig bollen van boomen mes & haele in den put 6 hinnen en eenige voordere kleenigheden aldaer bevonden...* (geschat op P. 46 - 8 - 4).

Anna-Marie Dhont, Johannes De Smet en Jan-Baptist Dirreckx stonden bij het sterfhuis nog in het krijt voor P. 26 - 16 - 1 *over aerbijd van smeden & leveringe van ijserwerck*. Ook burgemeester Jacobus De Mulder diende nog een rekening te betalen voor werken door de smid uitgevoerd. Na aftrok van *het gonne den selven De Mulder voor den overledenen heeft verdient met zijn peirt* restte nog een som van P. 8 - 1 - 8, maar Jacobus weigerde deze rekening te betalen.

Als voornaamste lasten was dit sterfhuis o.a. schuldig aan Joosijntje De Mulder de som van P. 175 - 0 - 0 gr. courant over het kapitaal van een onbezette losrente en P. 102 - 1 - 8 gr. courant als resterende aflossing van de P. 350 - 0 - 0 wisselgeld welke Jan De Mulder na zijn ouders dood in gemene dele diende te brengen (bij het overlijden van zijn moeder was reeds een deel van het kapitaal terugbetaald).

De staat van goed werd afgesloten met een batig saldo van P. 200 - 14 - 6. Jan De Mulder was kerkmeester te Poesele van 1787 tot 1789.

Volgens zijn laatste wilsbeschikking werd een som van P. 11 - 0 - 0 gr. wisselgeld aan de armen der parochie geschonken en ieder jaar omstreeks de verjaardag van zijn afsterven diende *een gesongen misse van requiem* opgedragen.

Met het overlijden van „marshal” De Mulder op 31 augustus 1792 verdween dan ook het laatste lid van deze familie uit het smedenambacht te Poesele.

André BOLLAERT, Poesele

(wordt vervolgd)

GLOSSARIUM

- BAENST : ronde gevlochten korf van stro of biezen.
BAND(EN) : bundel(s).
BERT : houten planken.
BIEBUYCK : bijenkorf.
BIEGORIE : of begorie, Fr. bigorne, aambeeld met twee punten.
BINDERNAGEL : spijker voorzien van een loden lip die gemakkelijk omgebogen kan worden.
BOCKVEL : dierenhuid (?).
BOECQUEET : boekweit.
BOL(LEN) : stam van een boom van de wortels tot de takken.
BOOTHAEMER : voorwerp waarmee men de stengels van het vlas kneust of breekt na het roten.
BOSELESTUCK : onduidelijk toponiem, boosselen = oud nederlandse benaming voor kegelen.
BRANDEL : haardijzer.
CONFOIR : komfoor, ijzeren kachel waarin kolen en turf gestookt werden.
DIRRICKX TURF : turf, vermoedelijk genoemd naar de leverancier.
EKEL : (hekel), plank bezet met loodrecht staande tanden waarover men het vlas trekt om de bast te splijten, scheve en korte vezels te verwijderen en de lange vezels recht te trekken.
HACKER : emmer.
HANGEL : ketelhaak in open haard.
HASPEL : gestel van door latten verbonden kruisspaken die kunnen ronddraaien, voor het tot strengen winden van garen van de klossen waarop het gesponnen is.
(H)EERTAPPELS : aardappelen.
HOORS : erfgenamen.
KOEFFER : koffer, kist waarin iets bewaard wordt.
KOETS(EKENS) : bedsponde, bedstee.
KOFERTAMBO : (?) soort bed (?).
LEEDER(S) : ladder.
MUKEN : (meuken) graanmaat 19,9 liter.
MESTELUIJN : een mengsel van half tarwe half rogge.

- OMMESTELLING(EN) : het omringen van de zieke aan het sterf- of ziekbed.
- OORDT : (?).
- POLLEN : pollepels.
- PRONDELIJN : prullen, oude rommel.
- SCHEENBANDEN : lange smalle strokken metaal.
- SCHRAPAE : schapraai, etenskast, provisiekast.
- STEEN : gewichtsmaat (voor vlas = 6 pond of 2,784 kg).
- SWINGELBERT : vertikaal staande plank met een inkeping waarin een bos vlasstengels gelegd wordt die men wil zwingelen.
- TEEL : schotel, bord.
- THENNEWERCK : tinnen voorwerpen.
- TRIMKARRE : kar met triemen (lamoenen) lamoen = disselboom met twee armen waartussen een paard of ander trekdier ingespannen wordt.
- VOET : oude lengtemaat (\pm 30 cm), vooral gebruikt bij timmerlieden.
- WAN : grote, platte, schaalvormige mand gebruikt om koren te zuiveren van kaf door het schudden en op te werpen waarbij het kaf wordt weggeblazen door de wind.
- 1 Pond = 20 Schellingen - 1 Schelling = 12 Grooten.
1 Groot = 12 Deniers.

NOTEN

- (1) In 1717 werd te Poesele gewag gemaakt van „9 à 10 coppelen peirden” - R.A.G. Kerkarchieven 4, Poesele nr. 12, Processtukken XVIIIe eeuw - Pastoor Leyten tegen de gemeente.
- (2) De Latijnse teksten uit het parochieregister werden voor ons vertaald door de heer Koen Blancke, waarvoor onze dank.
- (3) L. NEYT, *De Staten van goed van de heerlijkheid Merendree*, Tielt, 1983, deel III, 1740/68, blz. 341, nr. 9.
- (4) H. MAES, *De rijkste bezitters in het kanton Nevele in het jaar 1803/04*, in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, K.O.K., Deinze, Jg. XXXII (1965), blz. 103.
- (5) Gegevens ons verstrekt door de heer Antoine Janssens, conservator van het museum „Rietgaverstede” te Nevele.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

R.A.G., Nevele (105) :

- Staten van goed : register 404, blz. 390 en bundel 435/36.
- Staten van goed : register 406, blz. 234 en bundel 448.
- Staten van goed : register 419, blz. 154 en bundel 530.
- nr. 1552 : landboek Poesele 1587/1616.
- nr. 1562 : landboek Poesele 17e eeuw (1639).
- nr. 2256 : landboek van de parochie Poesele opgemaakt door landmeter De Coninck 1670/71.

R.A.G., Poesele :

- Parochieregister nr. 1.

R.A.G., Kerkarchieven (4) Poesele :

- nr. 1 : Status animarum 1728/29 en andere notities.
- nr. 2 : Status animarum 1737 e.a. notities (o.m. stat. an. 1748).
- nr. 7 : Kerkrekeningen 1739/44.
- nr. 11 : Kerkrekeningen 1787/89.

- Familiekundige gegevens verzameld door ons lid Mw. Van de Moortel-Sergeant Thérèse die zo bereidwillig was ons deze te laten doornemen en ons tevens aanvullende inlichtingen verschafte, waarvoor onze oprechte dank.

GERAADPLEEGDE WERKEN

- A. BOLLAERT & J. LUYSSAERT, *Perceelsreconstructie van Poesele in de 17e eeuw met toponymie van de 15e eeuw tot heden in Het Land van Nevele*, jg. XII (1981), afl. 2-3, blz. 43-143.
- C. GOEMÉ, *Staten van goed van de Baronie Nevele*, V.V.F. Brugge, 1981.
- P. HUYS, *Een volkstelling te Poesele in 1786 met een naschrift van A. Bollaert*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), afl. 2, blz. 106-112.
- A. JANSSENS & J. LUYSSAERT, *Volkshuisraad in Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), afl. 2, blz. 85-94.
- M. SECELLE, *Sociaal-economische polarisatie, criminaliteit en oproer in de heerlijkheid Nevele in de XVIIIe eeuw*, onuitgegeven licenciaatsverhandeling, R.U.Gent, 1980-1981.
- *Handboek voor den hoefsmid, Bibliotheek over Landbouw*, Brussel 1851.

BURGEMEESTERS EN SCHEPENEN VAN DE HEERLIJKHEID VAN HANSBEKE

Volgens het denombrement van de heerlijkheid van Hansbeke, overgelegd in het begin van de zestiende eeuw door Willem de Waele, ridder heer van Akspoele en Hansbeke, werd het gezag van de heer van Hansbeke binnen zijn heerlijkheid door *eenen bailliu, eenen meyere ende seven scepene* uitgeoefend (1).

De baljuw was de voornaamste ambtenaar van de heerlijkheid als rechtstreekse plaatsvervanger van de heer. Hij droeg verantwoordelijkheid in het algemeen bestuur van de heerlijkheid maar vooral de zorg voor de rechtspraak (2).

Voor de parochieaangelegenheden werd hij bijgestaan door de schepenbank, samengesteld uit burgemeester en schepenen, en voor de leenzaken door het leenhof, samengesteld uit leenmannen, dat dienaangaande samen met de schepenbank zetelde.

Als rechtstreekse medewerkers van de baljuw hadden de burgemeester en schepenen, naast een beperkte bestuurlijke opdracht, ruime administratieve en rechterlijke bevoegdheden.

De administratieve bevoegdheden omvatten ondermeer het opstellen van en/of het toezicht op de *staten van goede* of boedelbeschrijvingen in een sterfhuis waarbij ook de voogdijstellingen behoorden, het verlijden van *wettelijke passeringen* zoals het verlenen van een officiële akte bij een erfenis, bij een verkoping van gronden, huizen en hofsteden of bij het bezetten van renten, het houden van straatschouwingen, de controle van de parochie- en armenrekeningen.

Op rechterlijk vlak velden ze vonnissen in alle civiele en criminele zaken, dikwijls na *goede diliberatie ende consultatie van gheleerde advocaeten postilerende inde Raedt van Vlaenderen*, en lieten vonnissen uitvoeren.

Ze spraken recht tijdens een *dynghedach*, een rechtszitting of pleitdag. Deze zittingen of vergaderingen van de wet vonden nu en dan plaats op het kasteel (3), maar doorgaans in het wethuis of schepenhuis, de herberg „Hove” tegenover het kasteel van de heer (4). De schandpaal van de heerlijkheid stond trouwens rechtover de ingangspoort van het kasteelgoed, op het pleintje vóór deze herberg (5). In de loop der eeuwen werd dit wethuis bewoond door de officier van de heerlijkheid (6), ook al eens door de baljuw (7).

Omstreeks het einde van de zestiende eeuw werden de wetsvergaderingen blijkbaar ook nog op andere plaatsen, wellicht in dorpskerken gehouden (8), waaronder ongetwijfeld de herberg *ghenompt Mechelen* (9) (10). Deze herberg stond nabij de zuidwesthoek van de huidige Vaartstraat met de Warandestraat (11). Volgens sommige taalkundigen betekent de plaats- of huisnaam *Mechelen* overigens dingplaats, een plaats waar het gerecht zetelt (12). Deze aldus genoemde, uit de zestiende eeuw daterende en thans verdwenen, herberg is wellicht het aloude schepenhuis van de heerlijkheid van Hansbeke geweest.

De wet vergaderde soms ook in één van de enclaves van de heerlijkheid, zoals te Sint-Martens-Lerne (13).

In gewone omstandigheden zetelde de vierschaar normaliter om de veertien dagen of daaromtrent (14). In geval van dringende aangelegenheden werden extra-vergaderingen belegd (15). De door de wethouders op een wetdag te behandelen zaken werden door de griffier in een zogenaamde ferieboek genotuleerd.

Volgens het oude, bewaard gebleven ferieboek daterend van 1589-1604 (16), vergaderde de schepenenbank op het einde van de zestiende eeuw zeer onregelmatig. Gedurende de jaren 1591 en 1592 werden slechts drie wetsvergaderingen, in het jaar 1593 geen enkele zitdag gehouden. Onze plattelandsdorpen werden toen overrompeld door de moorddadige plunderbenden van de Vrijbuiters, hetgeen laat vermoeden dat de ganse bevolking van het dorp, ook de wethouders, gevlucht waren. Op 12 januari 1596 vond de *dynghedach* zelfs te Gent plaats (17).

Bij faulte van comparitie vanden bailliu werd deze doorgaans door de officier van de heerlijkheid vervangen (18) of werd de wetsvergadering soms afgelast (19). Schepenen, die afwezig bleven, werden daarentegen door de baljuw beboet met drie ponden parisis (20).

De burgemeester en schepenen werden door de heer van de heerlijkheid benoemd.

Volgens het hogervernoemde denombrement van de heerlijkheid vermocht de baljuw *bij der autoriteyt ende macht*, die hem door de heer werd gegeven, *de voorseyde seven schepenen (aan) te stellen, tallen tijden alst hemlieden goetduncken ende oirboirlijk sal*.

Na hun aanstelling legden ze de eed af in handen van de baljuw, waarna ze

hun functie mochten opnemen.

Volgens het Reglement van 30 juli 1672 moest de schepenbank ieder jaar *vernieuwd* of *vermaeckt* worden. Op aanduiding van de heer mochten burgemeester en schepenen nochtans hun ambt *continueren* gedurende drie opeenvolgende jaren.

In de ferieboeken van Hansbeke werd aanvankelijk slechts sporadisch melding gemaakt van de eedaflegging van een nieuwe schepen, zoals op 5 mei 1599 (21) :

„Jaques Van Vynct heeft sijn eet ghedaen omme schepen te sijne te Hansbeke”.

Een dergelijke eenmalige vermelding kan er op wijzen dat de overige schepenen *continueerden* ofwel dat een schepen, die tijdens zijn ambtsperiode overleed of om één of andere reden zijn functie niet verder uitoefende, nog vóór de volgende wetsvernieuwing vervangen werd.

Dit bleek dan toch het geval te zijn op 26 september 1601 (22) :

Willem van Kerrebrouck gheslaekt ende Jaques Martens heeft in zijne plaetse bij laste ende bevele vanden heere zijnen eet ghedaen omme schepen te zijne vande heerlichede van Hansbeke.

Aangezien de heerlijkheid van Hansbeke zich uitstreckte op het grondgebied van andere verafgelegen parochies, werden onder de inwoners van deze enclaves één of meer schepenen gekozen om er het plaatselijk bestuur te vergemakkelijken.

Een dergelijke plaatsgebonden schepen werd in de enclave van Sint-Martens-Leerne aangesteld :

Gheerof Van Hulle es gheslaect van schepenen over Lederne, in sijne plaetse up sijnen eet ghedaen Joos Vander Venne (23).

Andere aantekeningen waren dan wel uitvoeriger en gaven, benevens de namen van enkele schepenen, ook de namen van beëdigde leenmannen :

Heden desen XXIIIen october 1619 hebben dese onderschreven personen namentlich burchmeestere ende schepenen eedt ghedaen achttervolghende de placaten ende missive van heere vander auderburch van Ghendt up

*faict vande minute ende danof up den XXIX der selver maendt gehedepes-
seert hebbende ende overghesonden hebbende dactie van diere, eerst als
schepen Jan Van Hulle, Joos De Meyere Gherolf Lamme schepenen, Gil-
lis Van Peteghem Jan Martens Jaecques Van Vinc't Fransoys Van Moerbeke
Joos Van Renterghem. (24)*

De laatstvernoemde vijf personen werden althans geen enkele keer vermeld onder de schepenen, die op de daaropvolgende *dynghedaghen* aanwezig waren, en bleken leenmannen te zijn.

Later werd de vernieuwing van de wet vrij regelmatig in het ferieboek genoteerd, waarbij de namen van de nieuwe wethouders ingeschreven werden.

Deze aantekeningen in het ferieboek verduidelijken de procedure die bij de benoeming en aanstelling van de nieuwe wet gevolgd werd.

Uit de hiernavolgende geschreven akte van autorisatie aangaande de vernieuwing van de wethouders in 1768, onder verzegeling gericht aan de baljuw van Hansbeke, blijkt dat de heer van Hansbeke persoonlijk de lijst van de nieuwe schepenen en burgemeester opgesteld had (al of niet op advies van derden), en aan zijn baljuw opdracht gaf binnen de eerstvolgende dagen de eed van deze personen af te nemen en hen in hun functie aan te stellen (25).

Ter ordonantie vanden onderschreven, als geautoriseerde over Mher Charles Hermanus Vande Woestijne, heere der prochie ende heerlijkheide van Hansbeke, sal mher Francies Braet balieu bedancken burgemeester ende schepenen der selve prochie voor hune dienst danof tot heere gedaen, ende in hun plaetse stellen de naevolgende als burgemeester ende schepenen der voornomde prochie

Pieter Van Kerrebrocuk burgemeester

Joanes Rombaut eerste schepen

Joanes Maenhaut fs Jan

Piter De Schuytere

Lieven Coddens (26)

Piter Verplaetsen tot Ste Martens Leerne

ordonerende voor weth, voorts ten eerste daege dienende de voorstaende personen den eedt af te nemen tot de selve bedieninge gerequesteert. Aldus gedaen den 8 april 1768

Van de Woestijne Charles

Uit het hiernavolgende attest aangaande de wetsvernieuwing van 1764 leert men anderzijds dat de pastoor van de parochie gevraagd werd advies uit te brengen over de voorgestelde lijst der nieuwe wethouders en er zijn goedkeuring aan te geven (27).

Persoonen die door den bailliu ende greffier van Hansbeke door last vanden heere van Hansbeke worden voorgheven in wette te worden angehstelt

*den burghemeester continueert
Pieter Van Kerrebrouck
Joannes Rombaut
Baudewijn Zutterman
Jacobus Vanden Bossche
Lieven Coddens
dien van Leern continueert*

Fiat 10.11.1764

*Vidi et approbo hac 11.11
J. Van Baeten
Pastor de Hansbeke.*

Uit een andere tekst blijkt dan weer dat ook de baljuw vooraf werd geraadpleegd met het oog op de samenstelling van de nieuwe wet.

Bij de aanstelling van de nieuwe wet werden de aftredende wethouders door de baljuw namens de heer voor hun goede diensten bedankt. Hun opvolgers legden vervolgens de eed af op verzoek van de griffier en in tegenwoordigheid van de baljuw, die hen daarna in hun functie aanstelde.

De griffier noteerde de aanstelling in het ferieboek als volgt (28) :

Actum den 18 novembre 1764 de weth der prochie ende heerelichede van Hansbeke vermaeckt door desselfs bailliu, als greffier, door order vanden heere van Hansbeke ende daertoe met approbaetie vanden heer pastoor angestelt de volghende

*Joannes Van Baestelaere burghemeester
Pieter Van Kerrebrock
Joannes Rombaut
Bauduyn Sutterman*

*Jacobus Vanden Bossche
Lieven Coddens, schepenen in Hansbeke
Pieter Frans Vander Plaetsen tot Ste Martens Leern, schepen*

die ten desen ins baillius handen hebben gedaen den eedt volgens rechte ende plaecaette an hun desen voorenghehouden.

Toorconden als griffier J. Steyaert 1764.

Volgens deze akte in het ferieboek (en bijhorend attest), zoals overigens ook bij de meeste wetsvernieuwingen die in de ferieboeken ingeschreven werden, was de schepenbank samengesteld uit de burgemeester en zes schepenen, waaronder een zekere hiërarchie bestond en waarvan de zesde in één der enclaves van de heerlijkheid woonde. De burgemeester werd blijkbaar meegeteld onder de *seven scepenen* die het denombrement van de heerlijkheid citeert, en was wezenlijk de *primus inter pares* van de schepenen.

Nochtans telden sommige nieuwe schepenbanken, benevens de burgemeester, dan weer zeven schepenen zoals vermeld in de geregistreerde akte van 26 januari 1689 die door Pieter De Muynck, baljuw, eigenhandig ondertekend werd (29).

Hedent den XXVI january 1689 hebbe ick Pieter De Muynck bailliu der prochie ende heerlijchede van Hansbeke vyt crachte van commissie aen mij verleent bij mher Adriaen Florent de Guernoval ridder baron van Ekelsbeke heere van Ledrighem Hansbeke Akspoele etc, van daete 17 january 1689 vernieuwt de weth der prochie ende heerlijchede van Hansbeke voornoemt inder manieren als volght

*Lieven Van Maldeghem fs Marten, burchemeestere
Laurens Vande Walle fs Adriaen, voorschepen
Jan Verstraete fs Pieters, 2
Jan De Coman fs Adriaen, 3
Jooris Vanden Bossche fs Lieven, 4
Joos Vande Veerre fs Jooris, 5
Jooris Dhanens fs Marten
Pieter Van Maldeghem fs Philip*

versouckende dat de bovenschreven personen in hunne voorseyde qualiteyt als burchemeestere ende schepenen der voornoemde prochie ende heerlijchede sullen doen den gewonnelijcken eedt conforme den teneur vande

voorschreven commissie ende dat sij hunne functie sullen hebben te bedienen inghevolghe vande placcaeten vande Conyncklijcke Majesteit. Actum daete ut supra.

Pieter De Muynck, bailliu 1689

Gheprononceert den XXVIⁿ January 1689 ter ordonantie vanden voornoemden heere bailliu. Toorconden als greffier ende soo in eede gehestelt.

L. Debbaut

Hierbij wordt duidelijk dat de twee laatstvernoemde schepenen, die in tegenstelling met de vijf eerste schepenen geen rangorde toebedeeld werden, uit de enclaves gerekruteerd werden.

Lijst van burgemeesters en schepenen van de heerlijkheid van Hansbeke (30)

23.05.1554

Jooris De Ruick (31), Jan De Meyer, Gillis Van Hulle, Pieter Eeckman, Jan Braet, Vincent Van Kerrebrouck, Dierick Wanzeele, Martin Vanderheyden.

1571

Lievijn Van Kerrebrouck, Willem De Meyere

1572

Lievijn Van Kerrebrouck, Jan Mabelis

1575

Jan Van Hulle (meyer), Jan De Meyere, Joos Van Damme

1577

Jan Van Vinck (bu), Gabreel Van Hulle

1583

Gabreel Van Hulle, Gherolf Vyncke, Gheraert Van Kerrebrouck

1584

Gherolf Vyncke, Jacob De Brabanter

1586
Gabriel Van Hulle, Gillis Van Kerrebrouck

1589
Lauwereyn Van Maldeghem, Cornelis Zutterman, Bauwen Manaut

1590
Gillis Van Vynct, Roelant Van Maldeghem, Pieter Van Maldeghem te
Leerne

1595
Gheerof Van Hulle te Leerne

1596
Joos Vander Venne te Leerne

1598
Pieter De Zutter, Joos Willems

05.05.1599
Jaques Van Vynct

18.01.1601
Willem Van Kerrebrouck, Baudewijn Manaut, Marten Van Eyste,
Joos Willems, Jacques Van Vynct

07.02.1602
Jaques Martens, Joos Willems, Gillis Van Kerrebrouck, Jaques Van
Vynct, Pieter Verstraeten

06.11.1602
Jan Rutsaert, Lauwereys Van Renterghem

07.12.1606
Pieter De Zuttere, Bauduyn Manaut, Pieter De Clerck

17.12.1609
Laurens Van Renterghem (bu), Joos De Meyere, Jan Van Vinckt fs
Jacob

01.06.1611
Willem Van Kerrebrouck (bu), Joos Willems, Marten Van Eyste,

Gheerof Standaert

04.11.1615

Jacques Van Vincet fs Michiel, Gherof Vander Straten fs Gillis, Gherof Manoult, Gherof De Pau, Bauduyn Manoult

24.04.1617

Jan De Brabantere, Cristoffel Plattyn, Gherof De Pau, Elias De Brabantere, Willem Van Kerrebrouck

1619-1620

Jan Van Hulle (bu), Jan De Brabantere, Gherof Lamme, Joos De Meyere, Willem Van Kerrebrouck, Christoffel Platyn, Elias De Brabantere (†), Gherolf Heveraert

1621-1622

Jacques Van Vinckt (bu), Jan Van Hulle, Jan Van Wassenhove, Gherof Manoudt, Jan De Brabantere, Jan Van Vincet

1623-1625

Jan Van Hulle (bu), Gherof Manoudt, Gherolf Lamme, Jan Martens, Pieter Van Eyste, Gillis Van Hove, Daneel Van Speybrouck te St.-Martens-Lerne

1625-1628

Jan Van Hulle (bu), Gherolf Lamme, Gillis Van Hove, Jan Van Wassenhove, Pieter Van Heyste, Adriaen Slock, Pieter De Wannemaecker te St.-Martens-Lerne

1628-1630

Jan Van Hulle (bu), Gillis Van Kerrbrouck fs Gillis, Gillis Van Hove, Pieter Van Heyste, Jan Van Wassenhove, Gherof Lamme, Lieven Wannemaecker

1630-1633

Jan Van Hulle (bu), Jan Van Wassenhove, Pieter Anthonis, Gherof Standaert, Pieter Van Vynckt, Lieven Vanden Bussche, Elias De Brabantere

1633-1635

Jan Van Hulle (bu), Gherof Lamme, Pieter Anthonis, Pieter Van Vynckt, Heinderick De Cuyper, Loys Dhanens te St.-Martens-Lerne,

Jan Van Speybrouck te St.-Martens-Leerne

1635-1639

Jan Van Hulle (bu), Gherolf Lamme, Pieter Anthonis, Heinderick De Cuyper, Jan Willems, Joos Vande Velde te St.-Martens-Leerne

1639-1641

Jan Van Hulle (bu), Gherolf Lamme, Pieter Anthonis, Heinderick De Cuyper, Jan Willems, Arent Van Wassenhove, Joos Vande Velde

10.07.1641 (V)

Heinderick De Cuypere (bu), Jan Van Hulle, Pieter Anthonis, Pieter De Weert, Joos Sutterman, Gheraert Martens, Jan De Muytere te St.-Martens-Leerne

21.11.1646 (V)

Pieter De Weirt (bu), Segher Van Renterghem, Baudewijn Manaudt fs Abraham, Gheert Martens, Philip Van Wonterghem te Deinze Reckelynghe, Gheert Lamme, Jan Martens fs Christoffel

27.10.1649 (V)

Gillis Van Hove (bu), Baudaun Maenaut, Segher Van Renterghem, Philip Van Wonterghem te Deinze Reckelinghe, Jan De Clercq, Jacques Lambrecht, Michiel Van Vynckt

08.05.1652

Bauduyn Maenhoudt (bu), Segher Van Renterghem, Jacques Lambrecht, Michiel Van Vynckt, Jan De Clercq, Adrian Van De Walle

13.05.1654 (V)

Michiel Van Vynckt (bu), Andries Van Heyste, Joos Sutterman, Christoffel Arts te St.-Martens-Leerne, Vincent Van Moerbeke, Marten Van Maldeghem, Christoffel De Muynck

1657-1659

Michiel Van Vynckt (bu), Andries Van Heyste, Guille Van Mijnsberghe, Jan Lamme, Marten Van Hulle, Adrian De Coman, Joos Loontjens

1660-1663

Michiel Van Vynckt (bu), Andries Van Heyste, Guille Van Mijnsberghe, Jan Lamme, Christoffel Aerts, Jan Steyaert, Jan Van Laecke

1664-1669

Michiel Van Vynckt (bu), Guille Van Mijnsberghe, Jan Lamme, Christoffel Aerts, Jan Steyaert, Jan Van Laecke, Geraert Martens

30.10.1669 (V)

Adrian De Cooman (bu), Jacques Lambrecht, Pieter De Cuyper, Joos Van Maldeghem, Cristoffel Arts te St.-Martens-Lerne, Frans Van Vynckt fs Jacques, Gheert Maenaut

16.12.1671 (V)

Adrian De Cooman (bu), Pieter De Cuyper, Christoffel Arts, Jacques Lambrecht, Gheert Maenaut, Pieter De Clercq, Daneel Van Heyste, Philips Van Maldeghem te Lerne

06.06.1676 (V)

Michiel Van Vynckt (bu), Pieter De Cuyper, Pieter Rutsaert fs Thomas, Laurens Van Maldeghem, Pieter Liebaert, Charles Van Wouterghem te Bachte, Philips Van Maldeghem te Lerne, Jan Steyaert fs Christoffel

18.03.1677

Michiel Van Vynckt (bu), Pieter De Cuyper, Jan Steyaert fs Christoffel, Jan Van Daele, Jacques Verdonck, Geeraert Lievens, Joorys Vande Veirre

31.05.1679

Pieter De Cuyper (bu), Michiel Van Vinct, Guille Van Winsberghe, Geert Maenhaut, Pieter De Clercq, Laurens Van Maldeghem

22.07.1686

Pieter De Cuyper (bu), Geeraert Maenhout, Jacques Rootsart, Lieven Van Maldeghem, Pieter De Muynck, Jan Verstraeten, Joorys Dhaenens

07.08.1687 (V)

Pieter De Muynck (bu), Jacques Rootsart, Lieven Van Maldeghem, Laurens Vande Walle, Jan De Cooman, Joos Vande Veirre, Joorys Dhaenens

26.01.1689 (V)

Lieven Van Maldeghem fs Marten (bu), Laurens Vande Walle fs Adriaen, Jan Verstraete fs Pieter, Jan De Coman fs Adriaen, Jooris

Vanden Bossche fs Lieven, Joos Vande Veerre fs Jooris, Jooris Dhaenens fs Marten, Pieter Van Maldeghem fs Philip

07.03.1691 (V)

Pieter De Clercq (bu), Geeraert Maenhaut, Jooris Vanden Bossche, Pieter Sutterman, Jan Putte, Jan Vande Putte, Jooris Dhaenens, Pieter Van Maldeghem fs Philip

08.04.1693 (V)

Pieter De Cuyper (bu), Pieter Sutterman, Laurens Vande Walle, Jan Putte, Baudewijn Van Hove, Jooris Dhaenens, Pieter Van Kerrebroeck

24.03.1694 (V)

Pieter De Cuyper (bu), Laurens Vande Walle, Jan De Cooman, Baudewijn De Muynck (05.10.1695 Pieter Braet), Jan Putte, Jan Lamme, Joorys Dhaenens

04.04.1696 (V)

Jan De Cooman (bu), Pieter Sutterman, Pieter Braet, Jan Putte, Jan Lamme, Jan De Deckere, Jooris Dhaenens

13.11.1698 (V)

Pieter Braet (bu), Pieter Sutterman, Laurens Vande Walle, Pieter Vande Veirre, Bauduyn Maenhaut, Jooris Dhaenens, Jan Coppens

14.06.1702 (V)

Pieter Sutterman (bu), Pieter Vande Veirre, Jan Lamme, Jan Braet, Pieter Vanden Bossche, Pieter De Langhe, Pieter Van Damme te Leerne

28.04.1706 (V)

Jan Verstraete fs Pieter (bu), Jan Braet, Jan Putte, Bauduyn Maenhout fs Gheert, Jaspert De Suttere (29.06.1706 Pieter Van Kerrebroeck), Jan De Jaeghere, Pieter Van Damme te Leerne

15.01.1710 (?)

Pieter Braet fs Pieter (bu), Jan Braet, Jan Lamme, Bauduyn Maenhout fs Gheert, Jan De Jaeghere, Pieter Van Kerrebroeck, Pieter Van Damme

09.11.1715 (V)

Pieter Braet fs Pieter (bu), Jan Braet fs Gillis, Pieter Vande Veirre,

Pieter Vanden Bossche, Pieter Sutterman de Jonghe, Jan Loottens fs Gillis, Adriaen Vermaele te Leerne

20.05.1717 (V)

Pieter Braet fs Pieter (bu), Pieter Vande Veirre fs Jooris, Pieter Sutterman fs Pieter, Jan Loottens fs Gillis, Jan Verstraette fs Jan, Pieter Van Vynckt, Adriaen Vermaele te Leerne

09.11.1718

Pieter Vande Veirre (bu), Pieter Sutterman, Jan Verstraette, Jan Loottens, Christoffel De Muynck fs Lieven, Jan Van Kerrebroeck, Pieter Van Vynckt

12.06.1720 (V)

Pieter Sutterman fs Pieter (bu), Jan Verstraetten fs Jan, Christoffel De Muynck fs Lieven, Jan Van Kerrebroeck, Christoffel Boggaert, Joos De Deckere, Charel Beylaert te Leerne

18.05.1722 (V)

Jan Verstraeten fs Jan (bu), Bauduyn Maenhaut fs Gheert, Jan Van Kerrebroeck, Joos De Deckere, Joannes De Cuyper, Frans Ide fs Joos, Carel Beyaert te Leerne

20.05.1726

Bauduyn Maenhaut fs Gheert (bu), Jan Van Kerrebouck, Joannes De Cuyper, Joannes Van Bastelaer, Jooris Vander Vennet, Marten De Rycke, Joannes Maenhaut

13.10.1728

Pieter Sutterman (bu), Joannes De Cuyper, Joannes Van Bastelaere, Jooris Vander Vennet, Bauduyn De Deckere, Marten De Rijcke, Joannes Maenhaut te Leerne

08.05.1730 (V)

Jan Van Kerrebroeck (bu), Joannes Van Baestelaere, Jooris Vander Vennet, Bauduyn De Decker, Lieven Vanden Bossche, Frans Loottens

11.08.1732

Jan Van Kerrebroeck (bu), Jooris Vander Vennet, Bauduyn De Deckere, Frans Loottens, Pieter Rootsaert, Frans Lambrecht, Joannes Maenhout te Leerne

- 23.05.1735 (V)
 Pieter Sutterman (bu), Frans Lootens, Frans Lambrecht, Pieter Roots-
 saert, Heinderick Van Vynckt, Pieter Van Vynckt fs Christoffel,
 Joannes Maenhaut te Leerne
- 10.11.1738 (V)
 Joos De Decker fs Jan (bu), Frans Lambrecht, Pieter Van Vynckt fs
 Christoffel, Joannes De Schuyttere, Pieter Van Daelle fs Frans, Pie-
 ter Coppens fs Pieter, Joannes Maenhout
- 08.05.1742
 Jan Verstraetten fs Jan (bu), Gillis Lambrecht, Joannes Van Baste-
 laere, Joannes Manout fs Jan, Joannes Van Vynckt fs Joos, Pieter
 Van Hove, Joannes Manaut te St.-Martens Leerne
- 03.06.1744 (V)
 Gillis Lambrecht (bu), Jooris Vander Vennet, Jan Manaut fs Jan,
 Joseph Loontiens, Roelant Maes, Joos De Zutter, Joannes Manaut te
 Leerne
- 30.06.1745 (V)
 Jooris Vander Vennet (bu), Joannes Sutterman fs Pieter, Pieter De
 Muynck, Roelant Maes, Joos De Zutter, Joannes Manaut fs Pieter,
 Joannes Manaut fs Bauduyn te Dronghen
- 29.10.1749 (V)
 Joannes Van Bastelaere (bu), Joannes Sutterman, Pieter De Muynck,
 Frans Loottens, Joannes Van Vynckt fs Pieter, Joannes Manaut fs
 Pieter, Joannes Manaut fs Bauduyn te Dronghen
- 26.10.1757 (V)
 Jan Van Bastelaere (bu), Frans Lootens, Jan Van Vynckt fs Pieter, Pie-
 ter Van Daelle fs Frans, Joos Maenhaut fs Bauduyn, Pieter Standaert
 fs Guille, Pieter Frans Verplaetse fs Pieter te St.-Martens-Leerne
- 18.11.1764 (V)
 Joannes Van Baestelaere fs Lucas (bu), Pieter Van Kerrebroeck,
 Joannes Rombaut, Bauduyn Sutterman, Jacobus Vanden Bossche,
 Lieven Coddens, Pieter Frans Vander Plaetsen te St.-Martens-Leerne
- 18.05.1768 (V)
 Pieter Van Kerrebroeck (bu), Joannes Rombaut, Joannes Maenhaut

de Jonghe, Pieter De Schuyter, Gheeraert Standaert, Pieter Van Nevel, Pieter Frans Vander Plaetsen te St.-Martens Leerne

11.02.1778 (V)

Geeraert Standaert (bu), Pieter Standaert, Carel Vander Vennet, Nicolaes Mijnsberghe, Judocus Wille, Jan Frans De Sutter, Pieter Frans Vander Plaetsen te Leerne

13.11.1782 (V)

Geeraert Standaert (bu), Pieter Standaert, Carel Vanden Vennet, Nieclaes Mijnsberghe, Jan Baptist Bultynck, Francois De Meyer, Jacobus Bijl te Bachte

02.04.1788 (V)

Geert Standaert (bu), Jan Baptist Bultynck, Pieter Judocus Martens, Jan Frans Vander Sickel, Carel Willems, Pieter Van Wassenhove, Joseph De Vreese te Leerne

24.04.1793 (V)

Jan Baptist Bultynck (bu), Pieter Judocus Martens, Jan Frans Vander Sickel, Carel Willems, Pieter Maenhaut fs Pieter, Frans Van Vynckt, Joseph De Vreese te Leerne

09.05.1795 (V)

Jan Frans Vander Sickel (bu), Pieter Maenhaut fs Pieter, Frans Van Vynckt, Bernardus De Schuyter, Jan De Witte, Lieven Schaubroeck, Joseph De Vreese te Leerne

Lijst der burgemeesters van de heerlijkheid van Hansbeke (32)

1554	Jooris De Ruick
1575	Jan Van Hulle
1577	Jan Van Vinck
1607	Pieter De Zutter
1609	Laurens Van Renterghem
1611-1614	Willem Van Kerrebrouck
1619-1620	Jan Van Hulle
1621-1622	Jacques Van Vynckt
1623-1641	Jan Van Hulle
1641-1644	Heinderick De Cuypere
1646-1649	Pieter De Weirt

1649-1652 Gillis Van Hove
 1652-1653 Baudewijn Maenaut
 1654-1669 Michiel Van Vynckt
 1669-1676 Adriaen De Cooman
 1676-1678 Michiel Van Vynckt
 1679-1687 Pieter De Cuyper
 1687 Pieter De Muynck
 1689 Lieven Van Maldeghem fs Marten
 1691-1693 Pieter De Clercq
 1693-1695 Pieter De Cuyper
 1696-1698 Jan De Cooman
 1698-1700 Pieter Braet
 1702 Pieter Sutterman fs Joos
 1706-1709 Jan Verstraete fs Pieter
 1710-1718 Pieter Braet fs Pieter
 1719-1720 Pieter Vande Veirre
 1720-1722 Pieter Sutterman fs Pieter
 1722-1726 Jan Verstraeten fs Jan
 1726-1728 Bauduyn Maenhaut fs Gheert
 1728-1730 Pieter Sutterman fs Pieter
 1730-1735 Jan Van Kerrebrouck
 1735-1738 Pieter Sutterman
 1738-1742 Joos De Decker fs Jan
 1742-1744 Jan Verstraetten fs Jan
 1744-1745 Gillis Lambrecht
 1745-1749 Jooris Vander Vennet
 1749-1768 Jan Van Baestelaere fs Lucas
 1768-1778 Pieter Van Kerrebrouck
 1778-1793 Geeraert Standaert fs Pieter en Marie De Rijcke
 1793-1795 Jan Baptist Bultynck
 1795 Jan Frans Vander Sickel

Albert MARTENS, Gent

NOTEN

- (1) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, Gent 1864-1870, Eerste reeks, Deel III, Hansbeke, p. 13-15.
- (2) A. MARTENS, *Baljuws van de heerlijkheid van Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. I, maart 1986, p. 50-57.
- (3) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.107r. (18.09.1602) - f.122r. (17.03.1604).
- (4) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.24v. (17.09.1595) - f.119v. (26.11.1603).
- (5) A. MARTENS, *Iets over schandpalen te Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 2, juni 1972, p. 64-72.
- (6) A. MARTENS, *Dorpsgebeurtenissen uit vroeger eeuwen in en om de dorpsherberg in Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 4, december 1972, p. 228-248.
- (7) Antoon Van Maldeghem, laatste baljuw (1788-1795) van de heerlijkheid, woonde reeds vanaf 1782 in het wethuis *Hove*, dat dientengevolge ook het baljuwhuis werd genoemd (R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 170, f.1).
- (8) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, onder andere : f.69v. (24.11.1599) : *ten huysse van Gheeraert Van Houcke*, f.70r. (07.12.1599) : *ten huysse van Gheeraert Van Kerrebroucq*, f.70v. (22.2.1599) : *ten huysse van Gheeraert De Ruuck*, f.95v. (11.08.1601) : *ten huysse van Jochem Van Gavere*, f.101v. (23.01.1602) : *ten huysse van Jaques Martens*. Wie van de genoemden in *Hove* woonde, is niet duidelijk.
- (9) R.A.G. fds. Hansbeke, reg. 148, f.68r. (03.11.1599), f.106r. (15.05.1602), f.108r. (04.12.1602) telkens *ten huysse van Lauwereys De Rave*.
- (10) R.A.G., RVV, bd. 9176 (12.06.1602) : *Laurens De Rave tavernier binnen de prochye van Hansbeke inde herberghe gheseyt Mechelen*.
- (11) R.A.G. fds. Hansbeke, reg. 160, f.292v. (1751) : *een partij land groot LXXV roeden wesende den gront van een huysken nevens dherberghe ghenoept Mechelen, ghelegghen noort oost de straete loopende naer de vaert, suyt oost de voorsejde herberghe, west Guille Van Kerrebrouck, noort west de straete naer Bellem*.
- (12) M. THIJS, L. VERBEECK EN H. DE GRAEF, *De Ring*, deel VB, Taalbeheersing, p. 99.
- (13) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f.13, f.16.
- (14) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.24v. (15.09.1595) : *vierschare verdraghen te Hansbeke te Hove up wousdaghe wesent den XXVII september*.

- (15) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.60r. (08.05.1599, 11.05.1599, 13.05.1599, 15.05.1599).
- (16) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148.
- (17) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.27v. (12.01.1596) : *dynghedach den XII jannuar 1596 tot Ghendt.*
- (18) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.81r. (22.12.1627) : *Gillis De Backere vivi bailliu, in d'apsentie vanden eersamen Lieven Van Kerrebrouck, bailliu.*
- (19) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.106r. : *dynghedach den VIIIen meye 1602, bij faulte van comparitie vanden bailliu niet ghedynght.*
- (20) R.A.G., fds. Hansbeke, reg.148, f.39r. (30.09.1597) : *den bailliu heesschere contra de absente schepenen omme thebbene de boete van III pond paris.*
R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.95r. (24.07.1601) : *den bailliu heesschere ten laste van schepenen bij faulte van non comparitie ter vierschaere, versouckende boete elck III pond volghens de indaghynghe.*
- (21) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.59r. (05.05.1599).
- (22) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.96r. (26.09.1601).
- (23) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148, f.28r. (26.01.1596).
- (24) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f.13r.
- (25) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 160, los blad.
- (26) De naam van Lieven Codens werd doorgestreept en de naam Piter Van Nevele werd door een derde bijgeschreven.
- (27) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 160, los blad.
- (28) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 160, ongenummerde bladzijde.
- (29) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 159.
- (30) De lijst werd samengesteld aan de hand van de in de ferieboeken van Hansbeke (R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 148-160) genotuleerde wetsvernieuwingen, aangevuld met gegevens uit de *staten van goede* (R.A.G., fds. Hansbeke, bd. 64-88), uit de registers der wettelijke passeringen (R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89-102), uit de penningkohieren (S.A.G., reeks 28, registers 106, R.A.G., fds. Nevele, reg. 1182), uit een paar dossiers van de Raad van Vlaanderen (R.A.G., RVV, bd. 9530 en 9176) en uit een akte van 1554 (R.A.G., fds. Hansbeke, bd. 62).
Dank zij de geregistreerde wetsvernieuwingen, waarvan de aanstellingsdatum in de lijst met een hoofdletter V wordt aangeduid, is de opsomming van de wethouders uit de 17e en 18e eeuw vrij volledig.
- (31) Gelet op de voltalligheid van de schepenbank kan worden verondersteld dat de meier hier als eerste werd vernoemd.
- (32) Een eerste lijst van burgemeesters van de heerlijkheid van Hansbeke werd samengesteld door de geschiedschrijvers F. De Potter en J. Broeckeaert (zie noot 1). Deze lijst kon met een 25-tal namen aangevuld worden.

JAN MARTENS (1590-1646), DOOPSGEZINDE BALJUW TE HANSBEKE

Jan Martens, oudste zoon van Jacob en Livina Claeys, werd omstreeks 1590 geboren.

Vlaanderen, dat door de Spaanse troepen grotendeels op de Staatse rebellen was heroverd, werd toen voortdurend geteisterd door moorddadige plundertochten van de vrijbuiters, die vanuit Oostende en Sluis onze streken binnenvielen. Jarenlang ging de bevolking op de vlucht om het vege lijf te redden (1).

Ook Jans' vader vluchtte wellicht met zijn jonge gezin naar veilige oorden. Pas in 1601 werd hij voor het eerst te Hansbeke vermeld, wanneer hij voor de vierschaar de eed aflegde als schepen van de heerlijkheid. Nadien bekleedde hij er, vanaf 1602 tot aan zijn dood in 1618, het ambt van baljuw. Hij pachtte het kasteelgoed en exploiteerde tegelijkertijd een brouwerij (2).

Vanaf de eeuwwisseling, toen de maatregelen tegen de invallen van vijandelijke plunderbenden succes kenden, was er op het platteland opnieuw enige rust gekomen. Als na het sluiten van het Twaalfjarig Bestand in 1609 de vrijheid van uitwijking aan andersdenkenden werd gewaarborgd en de leer der doopsgezinden op publieke of geheime vergaderingen werd gepredikt (3), was Jan Martens ongeveer 20 jaar oud.

Werd hij een aanhanger van de nieuwe leer ? Of vertoefde hij in middens van doopsgezinden waar hij de doopsgezinde Jan Speeckaert leerde kennen met wiens zuster Barbelken hij omstreeks 1615 huwde ?

Barbara Speeckaert, dochter van Jan en Barbara sBraus, was op 16 april 1594 te Nevele gedoopt (4). Haar vader, die een landbouwer was met paarden en koeien, woonde in Landegem toen hij stierf in 1606. Hij bezat, in onverdeeldheid met zijn broer Pieter, een *behuysde hofstede metten bulcxken* en vier partijen land, alle in Drongen gelegen. Haar moeder, die toen met vier minderjarige dochttertjes achterbleef, hertrouwde met Jan Vander Vennet (5).

Haar oudere broer Jan was gehuwd met Pierijnken Van Renterghem. Ze waren doopsgezinden. Ze woonden te Nevele op het *Goed ten Heule*, een *behuysde hofstede mette mote ende meerschelken* gelegen in de *hoossche straete*, dat met bijhorende landerijen een oppervlakte had van 14 bunder. Het goed behoorde in 1460 aan Margriete van Bruesele, weduwe van Gij-

zelbrecht van Roeselare, en kwam nadien in het bezit van de familie van Renterghem en uiteindelijk van Pierijnken van Renterghem, vrouw van Jan Speeckaert. Dit echtpaar, dat blijkbaar in moeilijkheden geraakte, werd verplicht het goed te verkopen aan Maillard de Vuldere (6). Op 12 juli 1609 werd Jan Speeckaert bij zijn belijdenis als nieuw lid van de Hervormde Kerk te Aardenburg ingeschreven. Zijn vrouw werd er op 30 maart 1614 eveneens op de lijst der Hervormden opgetekend (7).

Na zijn huwelijk vestigde Jan Martens zich op *een behuysde hofstede* tegenover het kerkhof te Hansbeke. De oppervlakte ervan, met een aanpalend stuk land, bedroeg *een ghemet so daerontrent*. Zijn vader had dit erf tevoren gekocht van Tanneken Bollick, weduwe van Robberecht Van Caeneghem, had het woonhuis volledig vernieuwd en ook een nieuwe schuur gebouwd.

Het ging Jan Martens blijkbaar van meetaf aan voor de wind, want reeds op 1 december 1615, korte tijd na zijn huwelijk, kocht hij deze verbouwde hofstede van zijn vader voor 91 ponden groten (8).

Op dezelfde dag verkocht het echtpaar Philip Bert en Pierintken Bruneels hem *een onbehuysde hofstede met noch twee partijkens van lande bachten den hove commende tot up het straetken, mitsgaeders een sticcken landt ligghende over dander sijde van het selve straetken, nevens het eeckstick*. Deze partijen hadden een gezamenlijk oppervlakte van nagenoeg een bunder. Ze lagen langs het *laeckstraetjen*, de veldweg lopend van *Doorenbus* naar het *Goed ter Elst*. De koopsom bedroeg *veertich ponden grooten vlaems ende eenen dobbelen ducaet voor 'tvercoopers huysvrauwe* (9).

Na het overlijden van zijn vader kocht Jan Martens op 16 januari 1619 andermaal *een onbehuysde hofstede, groot ontrent twee hondert vijftich roeden* van Gillis De Backer, officier en *tavernier* te Hansbeke. Dit erf lag eveneens tegenover het kerkhof op de oostzijde van *sheerenstraete* en paalde ten zuiden aan zijn eigen goed en ten noorden aan de hofstede van Jan Rutsaert. De *ghecostumeerde kerckgheboden* dienaangaande waren nog *bij den bailliu Jacques Martens voorgaende balliu gedaen* (10).

Enkele maanden later, op de eerste december 1619, betaalde Jan Martens opnieuw *25 ponden grooten vlaems vrij suvers gelt* aan Daneel Van Speybrouck als koopsom van 3 partijen land, *eerst een partije van lande ligghende in de prochie van Hansbeke ghenompt den neystackter groot ontrent twee gemeten LXXII roeden* palend ten westen aan de koper, *item noch een partijken van lande ghenompt het cleyn hulstackerken* ten oosten pa-

lend aan de koper en ten noorden aan *het goet van Exaerde en item ten lesten een partijken van lande groot drij vijfventwintich roeden liggende inden cautere ghenompt den meulenackere*, op de noordkant van het meulen drefken tussen de Doornbosstraat en de *heerlijke molen in sheerenstrate* (11).

Nog op 18 maart 1620 kocht hij van zijn moeder Livina Claeys, intussen hertrouwd met Joos Van Renterghem, een partij land van 300 roeden grootte, gelegen in de wijk Zande, voor een bedrag van 22 *ponden grooten vlaems* (12).

Jan Martens legde in de wetsvergadering van 24 oktober 1619 de eed af als leenman van het leenhof van Hansbeke (13).

Gezagsdragers waren blijkbaar ook vroeger het voorwerp van kritiek en verwijten. Adrian De Witte had in beschonken toestand op zondag 29 november 1620 enige beschuldigingen geuit aan het adres van Jan Martens en Jan Salaert, die dit niet voor lief namen. De drinkebroer werd gedagvaard voor de vierschaar van 2 december daaropvolgend, waar hij in hun tegenwoordigheid verklaarde *dat hetselve geschiet is door dronckenschap ende dat hem het selve hertelick leet is* en hij van hen *niet en weet te seghen dan deucht ende heere* (14).

Toen na het verstrijken van het Twaalfjarig Bestand in 1621 Spaanse troepen te Hansbeke verbleven, werden bij Jan Martens *twee spaengaerden* ingekwartierd. Ook *anden alferijn* (?) van het casteel moest hij een hesp van negen en een half pond geven en *eenen caerpe* (1) van 20 ponden. Bovendien leverde hij 34 ponden brood *ome de soldaten te onderhouden*.

Nadien kwam een *sekeren troep duytsche soldaten* op zijn erf, *de welcke aldaer ghebleven sijn eenen nacht ende hebben hem verbrant, die te troepe in sijn hof ghevalen sijn, onghedorriert den nomber van 150 haudt*. Aan dezelfde troep werden *seven broden, elck van 14 ponden, een hespe van 16 ponden ende twee sticken botere* geleverd. Later hield hij nog *bij forrieringhe vier soldaten en ten lesten drij soldaten die haerlieden selve forrierden* (15).

Na de wetsvernieuwing van begin 1623 zetelde Jan Martens als schepen naast Gherof Lamme, Pieter Van Eyste, Gillis Van Hove, Jan Van Wassenhove, Gherof Maenhoudt en Jan Van Hulle fs. Gabereel, burgemeester, in de schepenbank te Hansbeke (16). Hij was stipt aanwezig op de *dynghedaghen* van de wethouders (17) tot hijzelf, samen met Cornelis Bayens, op 20 augustus 1625 voor de vierschaar werd gedagvaard.

Beiden droegen de soldaten van de Spaanse troepen blijkbaar niet in hun hart. Kwam dit omdat ze doopsgezind waren of omdat de militairen, zowel vriend als vijand, bij de bevolking onpopulair waren ? Immers, op 5 augustus voordien, hadden ze *up den herwech tusschen de prochie van Hansbeke ende de prochie van Landeghem* een *hierschen soldaet die was volghende sijne compagnie* afgeranseld. Volgens de akte van beschuldiging hadden ze hem *seer compasselick gheslaghen met stocken, metgaders afghenommen sijnen mantel muschet rapiere ende sijne borse met gelt, twelcke sij met haerlieden gedraeghen hebben*. Ze verklaarden dat ze *den hierschen soldaet* een lesje hadden geleerd, omdat hij tevoren *ghesmeten hadde sekeren aermen man*, en hij in het gevecht *gheabandonniert heeft sijnen mantel muschet ende rapiere*. Ze bekenden nochtans dat *den soldaet theurlicke versoucke ghegeven heeft sijn gelt, dat hij over hem hadde* en dat zij zijn achtergelaten attributen hadden medegenomen. Ze drukten hierover hun spijt uit en verzochten *omme gratie voor recht*. Toch werden ze in de wetsvergadering van 4 september 1625 door de vierschaar, die vooraf *gheleerde advocaeten, postilerende inde Raedt van Vlaenderen* had geconsulteerd, veroordeeld tot een boete van vier ponden groten (18).

Heeft Jan Martens dientengevolge ontslag genomen als schepen van de heerlijkheid of werd hij wegens dit vergrijp voor zijn diensten bedankt ? In ieder geval was hij niet meer aanwezig op de daaropvolgende vergaderingen van de wethouders.

Op 28 april 1627 verscheen hij opnieuw voor de *schepenen ende mannen van leene vande heerlicheide ende leenhove vande prochie van Hansbeke* ditmaal echter om een akte te verlijden betreffende de aankoop van een *partijken landts ghenompt de doorenhaghe, groot ontrent een ghemet, danof een deelken ghelegghen is in sheerenstrate an het landt van Christoffel Martens, liggghende op de westzijde vande kercke vande voornompde prochie*. Hij had deze partij, die een leen was *ghehouden vanden leenhove van Hansbeke, gekocht van Marten Claeys fs. Adriaen voor de somme van achtien ponden, seven schellynghen, neghen grooten, metgaders drij muekens taerwe ende bij den coopere te saeyen een mueken lijsaet, ende drij schellynghen vier grooten voor svercoopers huysvrauwe* (19).

In het laatste trimester van 1627 bleef Lieven Van Kerrebrouck, baljuw van de heerlijkheid van Hansbeke, meerdere malen op de *dynghedaghen* afwezig. Hij werd toen door de officier Gillis De Backer als *vivi bailliu* vervangen. Hij was opnieuw tegenwoordig op de wetsvergaderingen die in het volgende trimester plaatsvonden. Maar uiteindelijk zetelde hij voor de laatste maal op 12 april 1628 (20). Werd hij zwaar ziek ? Werd hij van zijn

taak ontlast of uit zijn ambt ontzet ? In hetzelfde jaar werden geen *dynghedaghen* meer gehouden, in ieder geval niet meer genotuleerd in het ferieboek.

Nog vóór het jaareinde werd hij door Jan Martens opgevolgd aan wie het *bedienen vande bailluaige vande prochie van Hansbeke met datter toebehoort* was opgedragen (21). Deze legde op de *dynghedach* van 16 oktober 1630, bij een vernieuwing van de wet, (andermaal) de eed af, samen met schepenen en andere gezagdragers (22), en zat stipt de schepenbank voor die vanaf 7 februari 1629 (23) opnieuw regelmatig vergaderde (24).

Jan Martens, die als baljuw de belangen van de heer van de heerlijkheid van Hansbeke moest vrijwaren, werd reeds bij het begin van zijn ambtstermijn ambtshalve met een ondankbare opdracht opgezadeld. Een eerste maal nog in 1628, zoas hij later bevestigde (25), en een tweede maal op 24 oktober 1629 legde hij *in wettelicken ghebannen vierschaere, over en vuten naeme vanden heere deser prochie van Hansbeke* beslag op de onroerende goederen van Lieven Van Kerrebrouck, *omme daer anne te verhaelen alsulcke schade ende intresten* die de heer op zijn voormalige baljuw en ontvanger wist *te pretenderen, ter causen van sekere upgaende boomen ende troncken als den voornoemden Kerrebrouck van den voornoemden heer ghecapt ende vercocht heeft* (26).

Wellicht stierf Lieven Van Kerrebrouck omstreeks deze tijd of korte tijd nadien. Zijn onroerende en roerende goederen werden *bij auctorisatie van mijn edele heeren vanden Raede van Vlaenderen* openbaar verkocht teneinde de lopende schulden te vereffenen. De veiling vond plaats op drie opeenvolgende zitdagen van de vierschaar (27). Jan Martens fungeerde er *causa officij* als *executeur* van het vonnis. Op de laatste verkoopdag, 29 januari 1631, hernieuwde hij andermaal uit naam van de heer de beslaglegging op de goederen van de voormalige baljuw (28).

Het baart wel enige verwondering dat Jan Martens slechts gedurende een eerste ambtstermijn van drie jaren baljuw bleef. Was zijn doopsgezindheid een onoverkomelijke hinderpaal voor het continueren van zijn mandaat ? Of had hijzelf een grondige beweegreden om te verzaken aan het baljuws-ambt ?

Op 25 juni 1631 zat hij zijn laatste wetsvergadering voor (29). Tijdens de eerstvolgende *dynghedach*, die op 1 oktober 1631 plaatsvond, kwam hij bevestigen dat hij Laurens De Rave die door de ontvanger werd opgeroepen nog persoonlijk had gedagvaard (30). Zijn opvolging kende blijkbaar geen

vlot verloop want het ganse daaropvolgende jaar trad de officier Martijn Le Fevere als rechtstreekse vertegenwoordiger van de heer op. Het was pas op de wetsvergadering van 1 juni 1633 dat Baudewijn De Meyere als nieuwe baljuw zetelde (31).

Jan Martens werd intussen aangesteld als curator *ten vaguen sterfhuysse van Lieven Van Kerrebrouck*. In deze functie was hij, samen met de erfgenamen van Willem Van Kerrebrouck, eiser in een geding tegen Marten Van Maldeghem (32). Hij werd anderzijds als curator gedagvaard in het proces dat door *mher Hubert Albert de Guernoal rudder baron van Eeckelsbeke heere van Hansbeke ecta* en andere schuldeisers van Lieven Van Kerrebrouck in de Raad van Vlaanderen ahangig was gemaakt en ruim twee jaren aansleepde (33).

Als leenman bleef hij deel uitmaken van het leenhof van Hansbeke (34). Hij trad ook op als *procureur* of zogenaamde pleitbezorger in geschillen. Aldus verdedigde hij voor de vierschaar de belangen van Gillis Lievens tegenover Pieter Temmerman (35). Ook als *prijser* of schatter vervulde hij zekere opdrachten (50).

Voor Jan Martens volgde een tijd van zware beproevingen toen zijn vrouw, Barbara Speeckaert, reeds op 3 maart 1636 overleed (36). Hij bleef achter met 9 minderjarige kinderen, vier jongens en vijf meisjes : Jacques, Hansken, Stoffel, Pierken, Janneken, Tanneken, Saerken, Sanneken en Fransjinken. De oudste was ongeveer 19 jaar, de jongste wees amper 4 jaar. Christoffel Martens, oom van de weeskinderen, werd als paternele voogd. Gherof Lamme als maternele voogd aangesteld en beëdigd (37).

Volgens de *staet ende verclaers van goede* (38), toebehorende aan de wezen, werden de *cattheylighe goedynghe van desen sterfhuysse, mitsgaeters de schulden van baeten, beter bevonden dan de schulden van commeren ende lasten*.

Jan Martens beloofde zijn kinderen te onderhouden *zoo van ate dranck cledene ende gheredene* tot aan hun huwelijk *ofte andere heerlijcke staete*. Hij zou naderhand ieder kind het bedrag van *acht pondt grooten vlaems* ter hand stellen. De jongens mochten *leren lesen ende schrijven omme hemlieden te manne commende te behelpen*. *Alle de cattheylen van huysse schuere ende stallen mytsgaeters alle de cattheylen van boome* bleven in onverdeeldheid.

De staat van goed vermeldt het *conkest goet* of de eigendommen *bij desens*

weesens vaeder ende moeder in huwelicke wesende tsaemen gheconquesteert of verworven :

- een behuysde hoofstede liggende thansbeke an de kercke, 387 roeden ;*
- een partijken cauter inden meulen acker, 78 roeden ;*
- een haude hoofstede, 527 roeden ;*
- een styck landt ghenaeamt het sande bulcken, 319 roeden ;*
- een partije genaemt den cleenen heystacke, 136 roeden ;*
- een sticken met eenen grooten punt gehenaemt de colliere, oost het lackstraeken, 108 roeden ;*
- een styck landt ghenaeamt den heystacke, 672 roeden ;*
- een stickken landt ghenaeamt het ecksticken, west het lackstraeken, 182 roeden ;*
- een partije ghenaeamt de doorehaeghe, 261 roeden.*

Jan Martens hertrouwde met Elisabeth Rijckaert fa. Arent, vermoedelijk afkomstig van Ursel, die op 2 mei 1639 een dochtertje baarde Livina (39). Maar reeds een jaar later op 11 oktober 1640 overleed (40).

Volgens de staat van goed (41) erfde het weesmeisje langs moederszijde diverse partijen land uit de nalatenschap van haar grootvader Arent Rijckaert. Deze landerijen lagen op Ursel, in onverdeeldheid met haar tante Tanneken Rijckaert :

- een stick lants daerment heet den hulle, noort vanden muelen van Ursele, commende ten alfven met eenen aeck tot up een straetken, palende noort het hegelstraetken, suyt de hullestraete die loopt achter de stede van Joachim Begijn, groot ontrent de twee gemeten ;*
- een partije cauterlant up vleckackerken, groot ontrent een haut gemet ;*
- een partije lants up den steelantput, 125 roeden ;*
- een partije maymersch gelegen in herysbroek genaempt den crieckelaersbilck, noort de vieckemstraete (sic), 250 roeden ;*
- ten lesten noch een alf gemet mersch oock in herysbroek.*

Omdat de *catheylen* beter bevonden sijn dan de *commeren* ofte *last vande sterfhuysse* beloofde Jan Martens zijn kind *als sij sal commen ten eenygen staete tsij geestelick of weireltlick ofte bij getijdige haude* twaalf ponden groten te geven. Ze zou ook haar moeders *beste mareyten rock ende eene caernatenen lijfrock* krijgen, die door haar tante Tanneken Rijckaert bewaard werden en waarvan de waarde door Gerof Lammens op vier ponden geschat was.

Opvallend is dat de doopsgezinde vader beloofde *des weesens vrienden van haer smoeders wege te volgen in bruyksten ende kerckgangen gelick of de selve hare moeder noch in leven ware.*

In dezelfde staat is sprake van *peerden, coeyen, harnas, besaethede, vette inden put, vervoethede int lande*. Hieruit blijkt dat Jan Martens (ook) een landbouwbedrijf exploiteerde dat, gelet op de totale oppervlakte van de bebouwde akkers en de aanwezigheid van paarden op het hof, van middelmatige grootte was.

Volgens het *jaerboek ofte gebruyckboek* van Hansbeke, daterend van omstreeks 1640, woonde hij op zijn eigen hofstede langs de oostzijde van *sheerenstraete* tegenover het kerkhof. Hij gebruikte vier akkers en twee meersen uit het *Goet van Exaerde*, die hij van de barones van Pamele pachtte, en zijn eigen verworven landerijen met een gezamenlijke oppervlakte van 8 gemeten en 250 roeden (42).

Vanaf 1640 werd Jan Martens, benevens andere nalatige katholieken of vermeende kettters, door de parochiegeestelijkheid in het oog gehouden (43). De pastoor, Francies Diericx, aanzag Jan Vervinct maar vooral de ex-baljuw als een geloofsverdachte van wie gezegd werd dat hij zich verheugde in de overwinningen van de vijand. Men dacht dat hij predikant of *minister* kon worden indien de tijden zouden veranderen. (44) (45).

Tevoren, op het einde van 1638, bracht Gillis De Backere, officier, Jan Martens voor de vierschaar wegens een niet nader omschreven eis waarvan hij nadien afzag (46).

Ook Jacques Van Vynckt trok aan het kortste eind in een geschil met de oud-baljuw, die zich vóór de vierschaar liet bijstaan door de pleitbezorger Mattheus Vermeerle (47).

Geraakte Jan Martens in geldnood nadat zijn oudste dochters kort na elkaar in 1640 huwden en hij hen wellicht de weespenningen moest uitkeren ?

Joos Beghijn, griffier en ontvanger van de heer, liet hem immers voor de vierschaar dagvaarden wegens nalatige *heerlijke* renten (48). Ook Gheert Vande Putte bekleog zich voor de schepenbank (49).

Op 23 september 1643 ontving hij weliswaar uit handen van Jaques De Bliccq, ontvanger van Hansbeke, een vergoeding van *6.17.11 grooten 6 deniers* voor *sijn resterende vacatien van ghepresen thebben dese prochie van Hansbeke* (50).

Maar een jaar later, op 18 juli 1644, leende hij van Jan Toebast fs. Jan, in-

woondende poorter der stede van Ghendt, een bedrag van 64 ponden groten aan een jaarlijkse rente van 4 ponden. Zijn hofstede tegenover de kerk met aanpalende partijen land *groot ontrent twee gemeten* en de *partije van lande, ghenaempt den doorenbusch wesende eene aude hofstede, groot een half bunder* golden hierbij als onderpanden (51).

Korte tijd nadat hij zijn zoon Jan op 21-jarige leeftijd naar het graf droeg (52), stierf Jan Martens te Hansbeke op 27 september 1646 (53).

Albert MARTENS, Gent

NOTEN

- (1) A. DE VOS, *De strijd tegen de Vrijbuiters binnen de kasselrij van de Oudburg* (1584-1609), in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Nieuwe reeks, deel XI, 1957.
- (2) A. MARTENS, *Jaecques Martens, bailliu vanden hove heerliche ende vierschaere van Hansbeke* (1602-1618), in *Het Land van Nevele* jg. XVII (1986), p. 60-74.
- (3) N. KERCKHAERT, *De heresie in het Meetjesland tijdens de eerste helft der 17e eeuw*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 6, 1956, blz. 5-29.
- (4) R.A.G., Nevele, par. reg. I : (doopheffers Philip Van Ooteghem en Suzanna sBraus).
- (5) R.A.G., fds. Nevele, reg. 396, f.397 : *staete van goede toecommende de vier onbejaerde kinderen ende wesen van wilent Jan Speeckaert die hij hadde bij Barbelken sBraus... te weten Janneken, Joosijnken, Baerbelken ende Mayken, mits Jan den audsten zone bij zijnen huwelicke sijn selfs man... Pieter Speeckaert vooght van de vaderlicke zijde ende Anthonis De Baets bijstaende vooght over ende vuter name van Joos Ghoetgebuer wonende binnen Ghendt voocht vande moederlicke zijde...*
- (6) N. KERCKHAERT, *Oude Oostvlaamse hoeven*, Deel I, Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, deel II, blz. 179.
- (7) N. KERCKHAERT, *De heresie...*, blz. 23-25.
- (8) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 2v/3r.
- (9) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 2v : *Den eersten decembre 1615 compareerde voor Jaecques Martens bailliu, Jaecques Van Vincnt ende Gherof Vander Straeten schepenen inde prochie van Hansbeke, Philips Bert ende met hem bij sijne consente ende auctorisatie Pierinten Bruneels sijne wettelicke huysvrauwe... de welcke kenden ende verclaersden wel ende deuchdelick vercocht thebben so sijlieden doen bij desen an Jan Martens fs Jaecques een onbehuysde hofstede...*
- (10) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, fs. 3r, v.
- (11) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 3v.
- (12) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 36r, v.
- (13) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 13r.
- (14) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 23r.
- (15) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 1621.
- (16) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 39r.-57r., (23.10.1624-04.06.1625).
- (17) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 31r.-48r., (11.10.1623-18.06.1625).

- (18) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 52r.-53r., v.
- (19) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 89, f. 84r., v., reg. 149, f. 72v.
- (20) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 86v.
- (21) R.A.G., fds. Hansbeke, bd. 108 : *heden desen IIIIn january XVI^c neghenentwintich sijn ghecompareert voor Jan Martens als ghecom-
mitteert wesende tot bedienen vande bailluaige vande prochie van
Hansbeke met datter toebehoort...*
- (22) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 111r. : *up heden date alsvooren
den XVIIn october 1630 hebben eedt ghedaen Jan Martens bailliu
Jan Van Hulle Gherolf Standaert Jan Van Wassenhove Pieter Van
Vinckt Pieter Anthonis ende Lieven Vanden Bossche, metgaeders
Marten Van Buere ontfanger Marten Van Maldeghem en Mr Pieter
Rootsaert, metgaders Pieter Van Maldeghem ende Adrian Vande
Walle Jacques Van Vinck.*
- (23) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 87r. : *Wettelycken dindach or-
dinaire den VIIIn february XVI^c negenentwintich present Jan Mar-
tens bailliu inde plaetse ghecommen sijnde vande voorgaende bailliu
Lieven Van Kerrebrouck.*
- (24) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 87r. - f. 121v. (07.02.1629-25.06.
1631).
- (25) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 118, 119.
- (26) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 97r.
- (27) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 114v.-117v.
- (28) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, los blad.
- (29) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 121v.
- (30) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 125r.
- (31) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 2.
- (32) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 149, f. 137v. (10.02.1633) - reg. 150,
f. 79 (21.03.1635).
- (33) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 56 (15.11.16434) - f. 182 (29.04.
1637).
- (34) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 72 (14.02.1635).
- (35) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 88 (06.06.1635) - f. 119 (16.01.
1636).
- (36) R.A.G., fds. Hansbeke, par. reg. 1, f. 162 : **1636, 3 martij obiit Bar-
bara uxor Joannis Martens.**
- (37) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 152 : **25.06.1636, heden date en-
de presentie alsvooren heeft Christoffels Martens als hoom ende
voocht vande vaderlijcke sijde gedaen den behoorelicken eedt vande
weesen van Jan Martens gheprocureert bij Barbara Speeckaert ter
saligher memorie, ende Gherolf Lamme over de moederlijcke sijde.**
- (38) R.A.G., fds. Hansbeke, bd. 64 (07.07.1638) : *Dit naervolghende is*

- den staet ende verclaers van goede toebehoorende Jacques Hansken Stoffel Pierken Janneken Tanneken Saerken Sanneken en Fransijnen Martens, alle kinderen van Jan Martens gheprochereert bij Barbara Speckaert filia Jans, den welcken staet ende verclaers van goede bij desen doen ende overbrynghen Crystoffels Martens als voocht over de vaederlijke zijde ende Gherof Lamme als voocht over de moederlijke zijde...*
- (39) R.A.G., fds. Hansbeke, par. reg. 1, f. 78.
- (40) R.A.G., fds. Hansbeke, par. reg. 1, f. 168 : **1640, 11 oktober obiit Elisabeth ux. Joannes Martens.**
- (41) R.A.G., fds. Hansbeke, bd. 64 (08.05.1641) : *Dit narvolgende es den staet van goede toebehoorende Vijnken de dochter van Jan Martens die hij hadde bij Helysabet, de dochter van Arten Rijckart, van al sulx als de voornoemde weese verstorven es bij toverlijden van haere voornoemde moeder, overbrocht bij Gillis Rijckaert ende Christoffels Martens vochden vande voornoemde weese...*
- (42) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 5, f. 62v.-64r.
- (43) H. VERVAEKE, *Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657)*, Licenciaatsverhandeling 1974, blz. 259.
- (44) R.A.G., fds. Bisdom Gent, dekanale visitatieverslagen B84 (1640) en B87 (1645) *Joannem Vervinct habebat pastor pro suspecto in fida sed magis Joannem Martins ex-baillivum, qui dicitur gaudere in victoriis inimicorum, et putatur posse fieri praedicans seu minister, si tempora mutarentur...*
- (45) R.A.G., fds. Bisdom Gent, B136 (1639, 1644).
- (46) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 232 (06.10.1638) - f. 238 (24.11.1638).
- (47) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 150, f. 259 (14.12.1639) - f. 284 (07.11.1640).
- (48) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 151, (02.04.1642) - (02.12.1643).
- (49) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 151, (05.11.1642).
- (50) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 170, los blad.
- (51) R.A.G., fds. Hansbeke, reg. 91, f. 35v., 36r., v.
- (52) R.A.G., Hansbeke, par. reg. 1, f. 182 : **1646, aprilis 30 Joannes Mertens adultus cemit.**
- (53) R.A.G., Hansbeke, par. reg. 1, f. 182 : **1646, septembris 27 Joannes Mertens adult cemit.**

GENEALOGISCHE FICHE VAN HET GEZIN VAN JAN MARTENS

MARTENS JAN
fs. Jacob en Livina Claeys

1x

SPEECKAERT BARBARA
fa. Jan en Barbara sBraus

† Hansbeke 27.09.1646

° Nevele 16.04.1594
† Hansbeke 03.03.1636

Kinderen 1x

1. **Joanna**

x

Vande Walle Adriaan
fs. Gheeraert

x Hansbeke 29.07.1640

† Hansbeke 18.08.1664

2. **Jaecques**

x

Coppens Joanna

x Hansbeke 03.04.1652

† Hansbeke 13.11.1692

3. **Anna**

x

Beernaert Anthonie
fs. Cornelis

4. **Sara**

1x

Van Vincq Joannes
fs. Jacques en Mayken
Serweytens

x Hansbeke 21.04.1640

† Hansbeke 05.02.1646

2x

Sutterman Joos
fs. Jan en Cathelijne
Vanderstraten

x Hansbeke 30.04.1647

† Hansbeke 08.12.1680

† Hansbeke 02.10.1692

5. **Suzanna**

x

Vande Putte Frans
fs. Gheeraert

x Hansbeke 16.07.1643

† Hansbeke 21.11.1684

6. **Jan**

° Hansbeke 09.03.1625

† Hansbeke 30.04.1646

7. **Christoffel**

° Hansbeke 21.09.1628

† Hansbeke 14.01.1655

8. **Pieter**

9. **Francisca**

° Hansbeke 10.08.1631

x

Braet Jacob

x Hansbeke 01.06.1656

† Hansbeke 05.08.1684

† Hansbeke 17.02.1691

MARTENS JAN

2x

RYCKAERT ELISABETH
fa. Arent

† Hansbeke 11.10.1640

Kinderen 2x

10. **Livina**

° Hansbeke 02.05.1639

x

Vande Putte Petrus

x Hansbeke 04.06.1675

**JAN-BAPTISTE VAN OVERBEKE,
BURGEMEESTER VAN HANSBEKE
(1847-1860)
EN ZIJN NAKOMELINGEN**

(deel 3)

IV. VAN OVERBEKE ADELE (1824-1904)

Zoals we in een vorige aflevering over deze familie lazen, was Louise de oudste dochter van Jan-Baptiste Van Overbeke, in haar huwelijk met August-Napoléon Fobe een bemiddelde vrouw. Ook haar nakomelingen zullen tot de goede burgerij behoren.

Minder geluk had Adèle, de tweede dochter van burgemeester Van Overbeke en van Sophie Moens. Zij werd geboren te Hansbeke op 13 april 1824 en huwde er op 16 juni 1858 met de acht jaar oudere Charles Van Damme uit Kortrijk, aan wie ze drie kinderen schonk : twee zonen, Alfred en Prosper, en een dochter Maria.

Na dertien jaar huwelijk werd Adèle al te vroeg weduwe. Haar man was molenaar geweest te Brugge en Adèle bleef met een zeer zware taak alleen : de zorg om de kinderen en de moeilijkheid om als vrouw het beroep van haar man verder te zetten. Met enorm veel moed en wilskracht is ze er echter wonderwel in geslaagd deze opdracht tot een goed einde te brengen. Uit brieven aan haar jongere broer Karel blijkt dat ze vooral op hem moreel en financieel kon rekenen. Ook voor de technische moeilijkheden die haar werk als molenaarster meebracht, was het Karel Van Overbeke, de zakenman van de familie, die er voor zorgde dat alles ten gepaste tijde in orde kwam.

brief van 28 februari 1871 (Brugge) : „Beminde Broeder

Ik verhaest my U E den number der tanden van de wielen te doen kennen (wiel van de steenen 48 tanden) het groot wiel die de 4 steenen voet werken 147 tanden. Conike wiel der wentelas 63 tanden (Conike wiel die op den ... zit en die gecommandeerd is door het wiel der wentelas 60 tanden).

Beminde Broeder ik zou willen my peerd verkoopen om reden dat het somtyds zot is en ik vrees dat er ongelukken gebeuren ik denk als gy het goetvind van het peerd met den knegt tot aen Hansbeke te zenden voor half vasten en dat gy er iemand mede naer Gent zou zenden ik zou moeten een ander hebben het is byna onmogelyk eenen dag

J. KETELS, Phot.

Rue Rouge, 31, Bruges.

Mevrouw Charles Van Damme
geboren Adèle Van Overbeke

Maria komf hare stervende kinderen, te gemoet,
en leidt ze tot den hemel. H. Th.

TER ZALIGER GEDACHTENIS
VAN DEN HEER

CAROLUS-DESIDERIUS VAN DAMME

ECHTGENOOT VAN VROUW

ADELA VAN OVERBEKE

geboren te Kortrijk, en godvruchtiglijk overleden
te Brugge, den 5 Januari 1871
in den ouderdom van 54 jaren en 9 maanden.

Deze man was eenvoudig en recht; hij vreesde
God, vluchtte het kwaad en was deftig van zeden.
JOB, II. MACC.

De rechtvaardige sterft gerust, zijne dood is de
uitgang van het tegenwoordige en de ingang van een
beter leven. H. BERN.

Dierbare Vrouw en Kinderen, weent niet gelijk deze
die geene hoop hebben. Nu zijt gij in droefheid, maar
ik zal u wederzien, en uw hert zal zich verlijden, en
niemand zal u die blijdschap ontnemen.

I, AD. THESS. — JOAN. XVI.

Luistert, *mijne Kinderen*, naar mijne woorden,
en print ze diep in uw hart. Eert uwe moeder af de
dagen van haar leven, en bidt voor uwen vader. Hebt
elkander lief, gelijk ik ul. heb lief gehad. Vaart wel!

TEN. — H. GRAC. — H. JOAN.

Zoet hert van Maria, wees mijnen toevlugt.

(300 dagen afaat.)

Mijn Jesus, hermhertigheid. (100 dagen afaat.)

Druk. J. Maréchal, Peperstraat, 34

zonder te zyn zou het niet mogelyk zyn daer een te koopen maer het mag niet dier zyn en het moet ook niet groot zyn heb de goedheid Beminde Broeder my te laten weten wat gy er van denk. Er heeft een zeeschip tegen het schip van Hendricx gevaren en het schynt dat zy veele schade hebben.

In afwachting Beminden Broeder u te zien of van u nieuws te ontfangen omhels ik u van herte

Uwe genegen zuster

Adèle

De comp aen Vader Pauline Maria geene voor Elodie want zy hegt meer prys aen het karte spel als aen hare zuster ik heb Cosyn Désiré gezien

het peerd zoud ook niet jong mogen zyn”.

Brief van 15 september 1871 (Brugge) : „Cher Frère

Ik denk dat de machien goed zal zyn, maer met de comande gelyk zy nu is, is het onmogelyk ons werk te doen om de vitesse van de steenen te geven die zy zouden moeten hebben zou de machien zoo raep moeten loopen als het locomotif van den yzeren weg...”.

brief van 21 september 1871 (Brugge) : „Cher Frère

Edouard est partie ce midi, il a avoué maintenant que la machine ne pouvait faire que 45 révolutions et...

il a observé la montre en main combien de temps il fallait pour mou-dre 80 kilos de froment et il faut 40 minutes il dit aussi que le feu est bien maintenant et que nous avons assez de vapeur aussi tous ceux qui voit la machine disent qu'elle est bien faite mais un premier coup d'oeil...”.

brief van 25 september 1871 (Brugge) : „Cher Frère

... s'il arrive que vous avez besoin de me parler verbalement vous n'avez qu'à me le faire savoir je viendrai pour le moment cher Frère je n'ai encore besoin de rien vous savez que je n'ai pas l'habitude de faire des dépenses. Aujourd'hui nous avons un peu d'eau ce qui ranime un peu mon courage je ne murmure pas contre la providence J'espère que tot ou tard Elle aura pitié de moi

Toute a vous Votre soeur

Adèle

m comp^s à Pauline M^{ria} en Vader”.

brief van 27 september 1871 (Brugge) : ...

brief van 30 september 1871 (Brugge) : ...

Vrouw MARIA VANDAMME ;
Heer en Vrouw ALFRED VANDAMME-YPERMAN en hunne Kinderen ;
Heer PROSPER VANDAMME ;
Heer en Vrouw CHARLES VANOVERBEKE-THOL en hunne Kinderen ;
Heer en Vrouw Désiré VANDAMME-NUYTENS en hunne Kinderen ;
De Familie VANOVERBEKE ;
De Familie VANDAMME ;

laten met groote droefheid weten het pijnlijk verlies welk zij komen te ondergaan door het afsterven van hunne teergeliefde Moeder, Schoonmoeder, Grootmoeder, Zuster, Schoonzuster en Tante

VROUW

ADÈLE VANOVERBEKE

Weduwe van d'heer Charles Vandamme

geboren te Hansbeke, den 13 April 1824 en godvruchtig overleden te Brugge, den 17 October 1904, ontvangen hebbende de Gerechten van Onze Moeder de H. Kerk.

=====
Heer Jesus, geef bare Ziel de eeuwige rust.
=====

De Lijkdienst, gevolgd door de Begraving, zal plaats hebben Donderdag 20 dezer, 's morgens ten 9 ure, in de parochiale kerk van SINTE ANNA.

MET EENE MIS VOOR DE VROUWEN

Vergadering ten Sterfhuize, Sluisplein, n° 3, om 8 1/2 ure.

Gelief dezelfde met uwe tegenwoordigheid te vereeren en de ziel van den overleden in uwe gebeden inderdichtig te zijn.

De andere diensten zullen later aangekondigd worden.

Brugge, den 18 October 1904.

Brugge, Druk De Clerck Jerusalemstraat, 25

brief van 14 oktober 1871 (Brugge) : „Cher Frère

... et aussi n'est il pas triste d'être dans la possibilité de pouvoir gagner de l'argent d'en avoir besoin et de me tenir dans position si critique enfin cher Frère puisque vous avez déjà fait tant pour moi ne vous lassez pas encore je vous supplie fait leurs en finir au plus tot possible mais quand vous allez au Phoenix je vous prie ne dîtes rien de tous qu'Edouard à dit

Notre Père se porte il mieux
En attendant des nouvelles je vous embrasse de coeur
Votre soeur dévouée
Adèle
mes c^{mts} a toute la famille
J'ai envoye des choux fleurs”.

brief van 29 november 1871 (Brugge) : „Beminden Broeder,

Ik zend u de rekening van den Phoenix zy is maer in brouillon om dat denk dat gy ze beter zult opmaken volgens uw gedagt ik heb den werkman aen fr 2,00 per dag betaeld er hebben somtyds wel twee en dry personen moeten helpen maer er hebben ook al momenten geweest dat hy niemand noodig had en dat hij toen iets voor my deed. Ik hoop Beminden Broeder, dat gy nog alle gezond zyt het gaet hier ook nog al wel ik heb veel werk en ik gevoel wel als men god niet verlaet dat hy u ook niet verlaet

Uwe toegenegene zuster
De complimenten aen Vader Pauline en Maria”.

Adèle was zo verknocht met haar broer dat bij haar overlijden, Karel de enige Van Overbeke zal zijn die het sterfgeval mede-aankondigt (we verwijzen naar het overlijdensbericht).

De banden met haar zuster Elodie waren nogal koel (zie brief van 28 februari 1871 : „De complimenten aen Vader Pauline Maria geene voor Elodie want zy hegt meer prys aen het karte spel als aen hare zuster”).

Adèle stierf te Brugge op 78-jarige leeftijd.

V. Het volgende kind in het gezin Van Overbeke-Moens was een zoon, Karel die echter vroegtijdig stierf (12 juli 1826 - 29 maart 1827). Het jaar daarop werd opnieuw een Karel gedoopt :

VI. VAN OVERBEKE KAREL (1828-1910)

Dit zesde kind uit de familie werd te Hansbeke geboren op 19 mei 1828 en huwde er met zijn dorpsgenote Paulina Thol op 27 september 1862.

Na met succes zijn Latijnse studies beëindigd te hebben, nam Karel de taak

op zich het bedrijf van zijn vader verder uit te breiden : perfect tweetalig en met een grote handelsgeest gewapend ontpopte hij zich tot een zeer bekwam en eerlijk zakenman.

In het begin van zijn loopbaan zal Karel zich zoals zijn vader vooral toeleggen op de verkoop van bouwmaterialen en brandstoffen, later op de suikerrijdrogerij en de verkoop van chemische meststoffen.

De grote verkoop van bouwmaterialen had Karel te danken aan zijn goede relatie met Graaf de Bousies Borluut : als grootgrondbezitter en eigenaar van tal van huizen was er altijd wel iets te bouwen of te herstellen.

In 1879 werd de heer Van Steenbrugge, aannemer te Gent, gelast met de bouw der nieuwe school te Hansbeke. Karel Van Overbeke deed hierbij een prijsofferte :

- Scheldesteen, eerste klas, geleverd op wagons aan 15,75 frank per duizend. Indien de steen van het schip niet direkt op de wagons kon geladen worden, moest de steen 16 frank kosten.
- Ongebluste kalk aan 20 frank per meter geleverd op het werk.
- Grote rode pannen aan 25 frank per duizend geleverd op het werk.
- Rode vorstpannen aan 18 centiemen per stuk, geleverd op het werk.

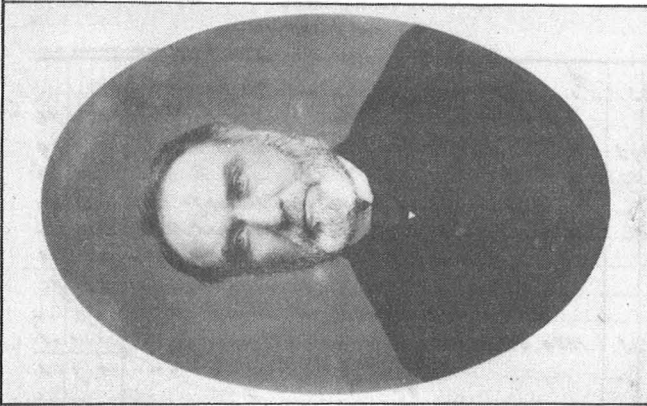
M^{re} weduwe Van Houllé te Bellen Debet

AAN CH. VAN OVERBEKE,

NEGOCIANT TE HANSBEKE.

Als volgt :

HANSBEKE, den.....		189	— Gest. drnk. Vandemoulen zeev. Brabantian, 23 —
8 maart 1893	Fr. 514,72	heden by het sluiten der reken- ning schuldig gebleven	514,72
8 maart 1893	906 K. nitrate	aan fr. 26,50	240,09
7 oktober 1893	6 hiet. Holen	aan fr. 1,90	11,40
	Fr. 15,70	intrest van 1000 fr. 514,70 omre- den 8 maart 1893, sedert 8 maart 1893 tot 7 oktober 1893	15,70
			581,91
7 oktober 1893	De weduwe Van Houllé verecht goed:		
	1184 Stenen	schuldige aan fr. 12,00	142,08
		Blijft schuldig fr. ---	459,83

de Heer en Mevrouw Karel Van Overbeke

Dit aanbod werd aanvaard. Zelf kocht Karel zijn materialen aan bij de steenbakkers te Niel.

Was dit een winstgevende zaak ? In 1906 schrijft Karel aan Mijnheer Hanssens, grootgrondbezitter, die vindt dat de steen zo duur is : „Ge moet in acht nemen dat de beste kwaliteit van steen tegenwoordig op de Schelde verkocht wordt aan 13,50 frank per duizend, voeg daarbij 2,00 frank vracht en 1,50 frank voor lossen en laden en ge zult bestadigen dat de steen aan mij 17,00 frank per duizend kost. Dus tussen de prijs van inkoop en de prijs van 19,75 frank die ik u gevraagd heb is er een verschil van 2,75 frank : voor die 2,75 frank moet ik u de steen op het werk leveren en 1 % bonificatie geven als ge komt betalen. De overschot is mijn winst, dus omtrent 1 frank per duizend steen. Mij dunkt dat dat niet overdreven is.”

Een andere zorg voor Karel Van Overbeke was zijn handel in kolen. Deze kocht hij vooral aan te Jemappes, Quaregnon, Sint Joost-Ten-Node en Oostende, naargelang hem goede kwaliteit tegen redelijke prijzen werd geboden.

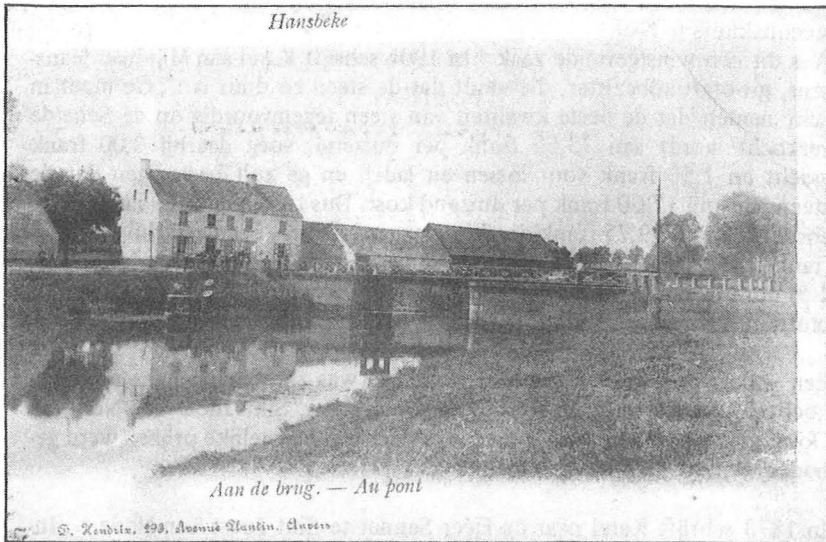
In 1873 schrijft Karel naar de Heer Sennet te Sint Joost-Ten-Node : „Indien het transport per schip niet teveel duurder is dan per spoor verkies ik de lading per schip, omdat dit een tiental meter van mijn fabriek kan aanleggen, terwijl ik 2,5 km verwijderd ben van het station van Hansbeke, en ik niet altijd tijdig aan paarden kan geraken voor het vervoer.” De prijs voor de levering van cokes per schip was toen 85 centiemmen per hectol. en 80 centiemmen per spoor.

Karel was erg veeleisend wat de kwaliteit betrof : niet alleen was hij verkoper van kolen - en daarvoor stond zijn goede naam op het spel - maar vooral voor zijn suikerijdrogerij had hij grote hoeveelheden brandstof nodig.

Deze suikerdrogerij werd opgericht in 1886 (1).

Na de Continentale Blokkade door Napoleon ingesteld kwam er geen koffie meer binnen en had men de cichorei leren waarderen als vervangingsprodukt. Voor vele Hansbekenaren was deze bedrijfstak een bron van inkomen geworden : voor de enen als handelaar, voor de anderen als arbeiders in de eesten, wat zeker geen lichte karwei was. Gezaaid in het voorjaar, oogstte men de cichorei omstreeks midden oktober. Het was van het

(1) Cfr. deel 1 van deze bijdrage, Het land van Nevele, juni 1985, blz. 100.

Woning en aanpalend bedrijf van Karel Van Overbeke.

grootste belang dat de wortels op het juiste tijdstip geogst werden, zodat ze niet opnieuw konden uitlopen en teveel gewicht verliezen waardoor ze van mindere kwaliteit zouden worden. Bij de oogst bevatten de wortels nog 75 % water, dat moest teruggebracht worden op maximum 12 % om bewaring toe te laten. De wortels werden schoongemaakt, gesorteerd en in stukken gesneden zodat het drogen vergemakkelijkt werd. Dit drogen gebeurde in de eest : een soort overdekte zolder of vloer boven een fornuis. In de eest moest een aangepast verwarmingssysteem de waterstof uit de wortels doen verdampen zodat men een droge schijf kreeg met zuivere kleur. Hierbij moesten de arbeiders een schroeïende hitte doorstaan.

Karel Van Overbeke was steeds op zoek naar nieuwe methodes en betere werktuigen voor zijn bedrijf. Zo schrijft hij naar Mijnheer De Puydt te Roeselare : „Ik weet dat gij veel gereisd hebt in Engeland en Duitsland om uw handel in suikerijbonen uit te breiden. Hebt ge daar geen drogerijen gevonden die merkkelijk verschillen van onze systemen en vindt ge die beter of slechter dan onze eesten, want eesten blijven toch nog altijd eesten, hoe volmaakt ze ook zijn ?”

Zelf ging hij regelmatig naar Antwerpen en Gent om er andere handelaars te ontmoeten, nieuwe contacten te leggen en zaken te doen.

Mevrouw KAREL VAN OVERBEKE, geboren PAULINA THOLL;
Mijnheer en Mevrouw JOSEPH VAN OVERBEKE-DE MUYNCK en hunne kinderen;
Mijnheer en Mevrouw HENRI VAN OVERBEKE-BRÜGGHEMAN en hunne kinderen;

De familie VAN OVERBEKE;
melden Ucd. met innige droefheid, het smartelijk verlies dat zij komen te ondergaan door het afsterven van hunnen teergeliefden Echtgenoot, Vader, Schoonvader en Grootvader,

MIJNHEER

KAREL VAN OVERBEKE

Voorzitter van het Genootschap van den H. Vincentius à Paulo te Hansbeke,
geboren te Hansbeke, den 19 Mei 1828 en aldaar, na eene
langdurige ziekte, godvruchtig in den Heer ontslapen den 5 September 1910,
versterkt door al de Rechten onzer Moeder de H. Kerk.

De plechtige begraafing met uitvaart, waartoe Ucd. uitgenoodigd wordt,
zal plaats hebben in de parochiale kerk van Hansbeke, Woensdag 7 September,
om 9 ure voormiddag.

EENE BROODDEELING ZAL AAN DEN ARMEN VAN HANSBEKE GEDAAN WORDEN.

Zij bevelen zijne ziel in uwe gebeden.

Hansbeke, 5 September 1910.

Drukk. C. Muijsert-Buyte, Hansbeke.

De opbrengst van de cichoreiwortels kon veel verschillen van jaar tot jaar naargelang van de weersomstandigheden :

1872 : 200.000 kilo

1878 : 172.000 kilo

1879 : 120.000 kilo

1886 : 246.000 kilo

1887 : 80.000 kilo.

De prijs schommelde tussen de 16 en 29 frank per honderd kilo, geladen op schip.

In 1892 schrijft Karel Van Overbeke dat er in Hansbeke steeds minder suikerijbonen gezaaid worden : „Ik heb jaren gehad dat ik meer dan 600.000 kilo heb kunnen drogen en nu slechts 90.000 kilo. Er wordt minder gezaaid omdat we teveel rechten moeten betalen als we onze bonen moeten verzenden naar Duitsland, Oostenrijk, Frankrijk en Engeland. Frankrijk heft op onze bonen 3 frank per honderd kilo, Duitsland en Oostenrijk 1,25 frank. De nijverheid geeft dus maar een magere winst meer en er zijn zelfs jaren van verlies.”

De gedroogde wortels werden dan per schip of trein naar hun bestemming gebracht, waarbij er steeds moest op gelet worden dat de bonen droog bleven. Karel Van Overbeke verkoos, indien mogelijk, steeds het vervoer per schip omdat het goedkoper was en, het kanaal vlakbij zijn bedrijf lag. In het station waren ook niet altijd wagons voor vervoer te verkrijgen.

Naast zijn bouwmaterialen, kolen en suikerijdrogerij had Karel Van Overbeke nog een grote omzet van meststoffen, In het begin was dit hoofdzakelijk guano die via de Antwerpse haven werd ingevoerd. Geleidelijk legde Karel zich echter steeds meer en meer toe op de samenstelling van scheikundige meststoffen. Daar hij zelf geen scheikundige opleiding had genoten liet hij niet na zich volledig in te lichten omtrent deze materie. In 1877 schreef hij hiervoor de S.A. Des Produits Agricoles Chimiques te Parijs aan en hield regelmatig contact met het landbouwstation te Gent waar geregeld stalen, door hem samengesteld, werden ontleed. Had Karel voor zijn suikerijbonen weinig concurrentie te vrezen dan was dat niet het geval voor zijn scheikundige meststoffen. Alhoewel hij zeer goede zaken deed en de omzet jaar na jaar steeg kreeg hij ook af te rekenen met de opkomst van de landbouwsyndikaten.

Al deze handelszaken deed Karel Van Overbeke in een tijd van sociaal moeilijke omstandigheden en relatieve armoede. Heel dikwijls werd hij niet

betaald en meer dan eens liet de deurwaarder hem weten dat er niets meer te verwachten was van zijn schuldenaars. Nochtans was Karel zeer geduldig en vol begrip voor de moeilijke tijden waarin de mensen leefden. Zo neemt hij in 1879 de lasten en de kosten op zich voor de plaatsing van vier Hansbeekse weeskinderen te Kwatrecht.

Zelf bleef hij ook niet gespaard van tegenslag : zijn oudste dochter Anna stierf op 23-jarige leeftijd en zijn zoon Paul, die hem bijstond in de zaak en bestemd was om hem op te volgen, stierf op 27-jarige leeftijd.

Door zijn hard werken en vooral door zijn zaken goed te beheren genoot hij een voor die tijd grote welstand. Met veel kennis en goede smaak kocht hij regelmatig vaten wijn en flessen Eau de Vie en Eau de Menthe, en ging hij regelmatig jagen met de notabelen uit de omstreken.

Hij was ook lid van de gemeenteraad, lid van het Bureau van Weldadigheid en stichter en voorzitter van het Sint Vincentiusgenootschap te Hansbeke. Karel Van Overbeke stierf in 1910. Zijn zoon Henri zal de zaken van zijn vader verder zetten terwijl Joseph, zijn andere zoon, zich te Assenede als brouwer had gevestigd.

VII. VAN OVERBEKE ELODIE (1840-1892)

° Hansbeke 6 maart 1840 † Laken 12 april 1892, huwde Henri Carlier uit Leuven.

Henri-Napoléon-Louis Carlier was geboren te Leuven op 20 juni 1845. Hij werd pauselijke zoeaaf op 17-jarige leeftijd (21 november 1862) en dit tot 24 mei 1865 (korporaal op 26 juli 1864). We vinden van hem geen dienstverbintenis terug wat er wellicht op wijst, dat hij de Romereis zelf zou bekostigd hebben hetgeen dus enige vorm van welvaart veronderstelt. Beloond met de Bene Mereti. Nadien was hij handelaar in textielwaren en heeft hij zijn vroegere wapenbroeders geholpen door aan de zoeaven hemden en verbanden te bezorgen. In 1871 was hij ondervoorzitter van de Brabantse afdeling van de vereniging Pius IX.

Op 6 juni 1866 huwde hij Elodie-Delphine Van Overbeke (1). De echtgenoten Carlier-Van Overbeke sloten hun huwelijkscontract af voor notaris Paul Van Waesberghe te Gent (21 mei 1866) :

(1) Elodie's nicht, Alice Fobe (dochter van Auguste-Napoléon en Louise-Marie Van Overbeke), huwde op 26 september 1865 Guillaume Carlier, oudere broer van Henri.

„... Monsieur Henry Louis Napoléon Carlier, particulier sans profession demeurant à Louvain, fils mineur de feu monsieur Jean Baptiste Carlier, et de madame Marie Elisabeth De Buck, négociante demeurant à Louvain.

Ledit Monsieur Henry Louis Napoléon Carlier, stipulant pour lui et en son nom sous l'autorisation et avec l'assistance de sa mère prenommée, d'une part. Et Mademoiselle Delphine Elodie van Overbeke particulière sans profession demeurant à Hansbeke, fille majeure de monsieur Jean Baptiste van Overbeke, négociant demeurant à Hansbeke, et de feu dame Sophie Moens, d'autre part. Lesquels comparants en vue du mariage projeté entre lesdits Monsieur Henry Louis Napoléon Carlier, et Mademoiselle Delphine Elodie van Overbeke ont arrêté, ainsi qu'il suit, les clauses et conditions de cette union.

Article premier. Les futurs époux adoptent le régime de la communauté réduite aux acquêts, conformément aux articles quatorze cent nonante huit et quatorze cent nonante neuf du code civil.

Article deux. Le futur Epoux déclare que les biens qu'il possède actuellement libres et quittes de toutes dettes, consistent en deniers comptants s'élevant à la somme de deux mille francs.

ALLE SOORTEN VAN LYNWAAD.

FABRIEK TE LOOTENHULLE, (Oost-Vlaandere).

HUIS TE LEUVEN, STATIE PLAATS, 14.

M. J. Van Overbeke te Brussel Debet

aan **H. CARLIER-VANOVERBEKE,**

Voor verkoop en levering der volgende heren. orynden diez
 gelukend N°. 2348 - 5326 betaalbaar in
 deze stad kortom met 2 p^o 7 1/2 3 maanden zonder betaling en goede
 of zilveren mant aan het gerecht en hier van tegen dag.

Leuven, den 8ten 1876

N° 2348 - 5326

N ^o	Breedte	Lengte		Dijg	Frank	Rent	
		202	} 205 ⁰⁰				
		120			62	186	17
		38			120	57	
					188	17	

*1/2 van Lynwaad
 gattebeke*

Monsieur HENRI CARLIER ; Monsieur et Madame JOSEPH CARLIER, née CLÉMENTINE PUTZEYS et leurs enfants ; Mademoiselle MARIA CARLIER en religion Sœur Marguerite de St^e Thérèse, des Sœurs de Notre-Dame ; Monsieur CHARLES CARLIER ; Mademoiselle HELENE CARLIER ; Mademoiselle ALICE CARLIER ; Monsieur FRANCOIS CARLIER ; Mademoiselle ADELINE CARLIER ; les Frères, Sœurs, Beaux-Frères, Belles-Sœurs, Neveux et Nièces ont la profonde douleur de vous faire part de la perte cruelle et irréparable qu'ils viennent d'éprouver en la personne de leur Épouse, Mère, Belle-Mère, Grand'Mère, Sœur, Belle-Sœur, Tante et Grand'Tante bien-aimée

D A M E

Elodie-Delphine-Van OVERBEKE

née à Hansbeke, le 6 Mars 1840 et décédée à Laeken, le 12 Avril 1892, après une longue et pénible maladie, soufferte avec une admirable résignation et munie des Secours de Notre-Mère la Sainte-Eglise.

Les Absoutes, suivies de l'Enterrement, auront lieu le Vendredi 15 courant, à 5 heures de relevée, en l'Eglise paroissiale de Notre-Dame de Laeken.

On se réunira à la maison mortuaire, rue des Palais, 357, à 4 3/4 heures.

Le Service funèbre aura lieu en la même Eglise, Mardi 19 courant, à 10 heures du matin.

Elle la recommande à vos pieux souvenirs.

Laeken, le 12 Avril 1892.

Imp. Laekenoise C. MARTENS-DEGROOF.

Heureux ceux qui meurent dans le Seigneur !

SOUVENEZ-VOUS DANS VOS PRIÈRES

de l'âme de

Monsieur HENRI CARLIER

veuf de dame **ELODIE VAN OVERBEKE**

époux de dame **ADELINE LADRY**

né à Louvain le 20 Juin 1845 et pieusement décédé
à Gand le 8 Juillet 1915,
muni des Sacrements de notre Mère la Ste Eglise.

Il avait la foi très vive et était d'une piété exemplaire. Il eut à subir de multiples épreuves qu'il supporta toujours avec courage et résignation à la volonté de son Dieu.

Sa mort édifiante fut l'écho d'une vie toute d'honneur, de dévouement et de sacrifice. Il se faisait gloire de son titre d'ancien zouave pontifical et excellait en amour envers l'Eglise et son chef vénéré.

L'aménité de son caractère lui fit de nombreux amis et les nobles sentiments de son cœur joints à une douce affabilité lui valurent l'estime générale.

Chère épouse, enfants bien-aimés, ne pleurez pas comme ceux qui n'ont point d'espérance; vous n'avez pas perdu celui que vous pleurez, vous l'avez envoyé avant vous dans cette autre vie où il vous sera plus connu; il ne s'est pas éloigné de vous en devenant invisible; il vous aime, il est touché de vos besoins, il les recommande à Dieu qu'il voit de plus près.

Vivez saintement comme lui et vous le rejoindrez et vivrez éternellement avec lui

S. Paul. S. Aug. Zén. S. Ch.

Cœur Sacré de Jésus, j'ai confiance en vous.

Notre Dame du S.-C priez pour nous. (300 j. d'ind.)
Jésus, Marie, Joseph. (100 j.)
(7 ans et 7 quarant.)

Imp. St-Augustin 72, rue des Champs, Gand.

Henri Carlier
echtgenoot van Elodie Van Overbeke

Article trois. Les biens de la future Epouse, ainsi que le futur Epoux le reconnaît, consistent en objets mobiliers et deniers comptants, le tout d'une valeur de dix mille francs libre et quitte de toutes dettes : duquel apport le futur Epoux demeurera chargé vis-à-vis de la future épouse par le seul fait du mariage, et sans qu'il soit besoin d'aucune autre quittance ou Décharge.

Article quatre. Lors de la dissolution du mariage, le survivant des futurs époux aura et retiendra, en pleine propriété, par préciput et hors part, tous les vêtements et bijoux servant alors ou ayant servi à son usage personnel, il aura en outre le droit de s'approprier sur expertise contradictoire tout ou partie, à son choix, des meubles meublants, ustensiles de cuisine, provisions de ménage, argenterie, chevaux, voitures, ainsi que tout ce qui dépendra de leur profession ou Commerce, soit que ces biens appartiennent à la Communauté ou à la succession du prémourant.

Article cinq. Les futurs Epoux se font, par les présentes donation au survivant d'eux, ce qu'ils acceptent réciproquement savoir : En cas de non-existence d'enfants ou descendants du mariage, l'Usufruit, sa vie durant, de tous les biens meubles et immeubles, sans aucune exception, ni réserve, qui composeront la Succession du prédécédé, à charge de faire dresser un Inventaire fidèle et exact mais avec dispense de fournir Caution ; et en cas d'existence d'enfant ou descendants, cette Donation sera réduite à un Quart en pleine propriété, et à un quart en Usufruit de la même Succession du prémourant.

Telles sont les conventions arrêtées par les futurs Epoux avec l'assistance et l'intervention de Monsieur Auguste Napoléon Fobe huissier et Secrétaire Communal demeurant à Hansbeke, beau-frère de la future.

Dont Acte...”.

Elodie Van Overbeke overleed op 52-jarige leeftijd na een langdurige ziekte. Henri Carlier hertrouwde maar dit tweede huwelijk bleef kinderloos. Hij overleed te Gent op 8 juli 1915.
Het huwelijk Van Overbeke-Carlier liet 9 kinderen na.

M.T. VAN HECKE en O.G. WILLEMOT
Gent Mariakerke

N.B. : Errata „Jan-Baptiste Van Overbeke burgemeester van Hansbeke (1847-1860) en zijn nakomelingen” deel 2, *Het Land van Nevele*, jg. XVI (1985), nr. 3-4.

blz. 169, lijn 8 : Van Overbeke August
lijn 26 : Knoxville

blz. 170, lijn 9 : aangifte
lijn 17 : wonende

blz. 176, lijn 26 : 25 september 1875.

INDUSTRIEEL ERFGOED (VI) : EEN PEPERKOEK- EN BESCHUITBAKKERIJ TE NEVELE

In deze reeks willen we het hebben over een peperkoek- en beschuitbakkerij. Het spreekt vanzelf dat onze peperkoekbakker ook broodbakker was. Maar in deze reeks kwamen reeds twee bakkerijen aan de beurt (1), zodat we nu bij de peperkoek en beschuit blijven.

De familie De Dapper

In 1825 woonde in het nabije Drongen een Carolus De Dapper, die er geboren was in 1800 en gehuwd met Francisca De Clercq. Dit gezin woonde in de Schuijterstraat, waar vader het beroep van thuiswever uitoefende (2).

Daar werd op 10 oktober 1830 een zoon geboren die de naam kreeg van Augustinus De Dapper. Op 15-jarige leeftijd komt de jongen als knechtje naar St.-Martens-Leerne, maar een jaar later treffen we hem te Nevele aan (3) als bakkersgast bij broodbakker Augustinus Landuyt wonende op Kerrebroek nr. 281 (4). Onze bakkersgast blijft bij bakker Landuyt, helpt daar het deeg kneden, de oven aanmaken en ook de broden naar de klanten brengen met het hondegespan. Op deze ronden maakte hij kennis met Eugenia Martens uit Poesele. Ze huwden te Poesele in 1862. Het jonge gezin blijft enige jaren bij de ouders van de bruid inwonen, maar in 1866 richtten ze een eigen zaak in te Nevele in de Kortemunt nr. 6, aan de vaartbrug.

Daar waren verschillende percelen grond te koop langs beide kanten van de brug. Toen men in 1852 een heel stuk van de Langemunt onteigende voor het delven van het kanaal, liep de Langemunt vanaf de Markt tot de Kattestraat, terwijl het deel vanaf de Kattestraat tot de grens met Vosselare de St.-Jansstraat heette. De staat had een zeer brede strook onteigend. Eens de vaart gedolven, werden die ongebruikte percelen in 1864 terug verkocht. Het perceel sectie C nr. 260 b, groot 2,30 a werd te koop gesteld en het was Augustinus De Dapper en echtgenote Eugenia Martens die er eigenaar van werden. Op de gronden bouwden ze een woning, gelegen in de Kortemunt en een bakkerij gelegen langs het kanaal. Met het graven van het kanaal werd de Langemunt in twee delen gesneden. Het deel vanaf de Markt tot de vaart werd Kortemunt genoemd en het deel van de vaart tot grens met Vosselare werd Langemunt. De St.-Jansstraat, een van de oudste

Achille De Dapper
als koning van de schuttersgilde in 1912
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

Laatste generatie De Dapper :
Maurice en echtgenote Irma
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

straatnamen van Nevele, verdween. Zoals we reeds vermeldden woonde Augustinus De Dapper in de Kortemunt nr. 6. Augustinus oefende vanaf 1866 het beroep uit van broodbakker (5).

In dit gezin werden 4 jongens geboren : Henri in 1862, Camiel in 1868, die in 1891 uitweek naar Gent, Achille-Léonce in 1872 en Edgard in 1879. Voor onze bijdrage is alleen Achille-Léonce van belang. Achille-Léonce De Dapper, laten we hem enkel Achille noemen, werd te Nevele geboren op 30 augustus 1872, in de Kortemunt nr. 6 (6). Hij leerde de bakkerstiel bij vader, maar op 16-jarige leeftijd verloor Achille zijn vader, die te Nevele overleed op 3 maart 1888 ; zijn echtgenote overleefde hem nog vele jaren en overleed te Gent op 7 maart 1916 (7).

De bakkerij werd verder gezet door de broers Camiel en Achille. Deze laatste huwde te Aalter in 1898 met Hélène Van Renterghem, die daar geboren werd op 6 september 1872.

Na het vertrek van Camiel naar Gent, oefende Achille alleen het beroep uit van bakker. We zien dat hij ook met de tijd mee evolueerde, want in 1898 (8) komt hij in het bevolkingsregister voor als „brood- en pasteibakker” en sinds 1900 als „peperkoekbakker”. Achille werd in de volksmond Jules genoemd. De reden hiervan heb ik niet kunnen achterhalen ; zelfs op een belastingsrol van 1899 prijkt hij als „Jules” De Dapper, terwijl het bevolkingsregister uit die periode Achille opgeeft. De zaak krijgt een zekere allure, er verschijnen mooie verpakkingen waarop in de Franse taal gedrukt staat : „Maison De Dapper-Van Renterghem, spécialité de biscottes, pains d’épices, pâtisserie, confiserie, pralines, fondants et bonbons”. Voor onze landelijke gemeente mag dit iets uitzonderlijks genoemd worden (9). Naast brood, peperkoek en lekkernijen, legde Achille zich bijzonder toe op het bakken van beschuiten. Deze waren van zo een uitstekende kwaliteit dat hij op de „Tentoonstelling en Vakwedstrijd” gehouden te Gent in 1903, een diploma en gouden medaille verwierf voor zijn fijne beschuiten. Achille was ook een graag geziene gast in de gemeente, hij was lid van verschillende maatschappijen en ook actief lid van de Nevelse schuttersgilde H. Sebastiaan van 1908 tot 1926. Hij schoot zich zelfs koning in 1912 (10). Achille overleed te Nevele op 11 maart 1941 ; hij was een toonbeeld van naarstige vlijt en minnelijke omgang (11). Zijn echtgenote overleed te Deinze op 10 juni 1953. In dit gezin waren er drie meisjes en één jongen geboren. De jongen kreeg de naam van Maurice, de meisjes Elza, Clarisse en Juliette.

Maurice werd geboren te Nevele op 26 februari 1902, hij leerde de bak-

Bakkerij De Dapper in 1946 (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

kersstiel en de knepen van het vak bij vader. Gedurende de gevechten aan het kanaal in oktober-november 1918, werden de woning en bakkerij beschadigd. Bij de herstelling werd de voorgevel van een nieuwe gevelsteen voorzien, ook de ramen en de ingangsdeur kregen een andere vorm. Een tweede ingangsdeur in de Kortemunt werd ingebouwd, zodat de ouders nu een eigen woning hadden naast de bakkerszaak. Hier woonden Achille en echtgenote na 1936, toen zoon Maurice huwde met Irma De Coster en de zaak zelf uitbaatte. Maurice vinden we terug in de bevolkingsregisters als „brood-, peperkoek-, beschuit- en pasteibakker”. Gedurende de gevechten in mei 1940 werden nogmaals de woning en de handelszaak beschadigd. Bij de herstelling kreeg de zaak een nieuw uitzicht. Maurice bakte verder brood, peperkoek, beschuit en gebakjes, tot 14 april 1966, toen hij zijn zaak overliet aan Robert Welvaert.

Maurice De Dapper en Irma De Coster hadden 2 kinderen Georgette en Yvette. Bij gebrek aan opvolgers verhuisde het paar naar de nieuwe woning, gelegen in de Molenstraat, nu Gasthuisstraat. Maurice overleed er op 4 februari 1982, hij was „rustend brood- en peperkoekbakker ; we verliezen een van onze beste parochianen, het brood heb je gekneet, gedeeld, vermenigvuldigd, dagelijks voor zovelen” (12). Hij was ruim 50 jaar peperkoekbakker. Toen Maurice de zaak in eigen handen nam waren er in België slechts 185 peperkoekbakkers (13).

Peperkoek

Peperkoek, in ons dialect „lekkerkoek” genoemd is een fijne lekkernij ; de bakker ervan moet een echte stielkennis bezitten, terwijl de arbeid uiterst zwaar is.

De grondstoffen voor peperkoek zijn roggebloem en honing. Deze twee stoffen worden samen gekookt, na dit proces wordt opnieuw roggebloem bijgevoegd. Hierna komt het deeg in grote bakken waarin hij 2 weken lang ligt te rusten. Na de rustperiode wordt het deeg opgetrokken en opnieuw vermengd met honing, gedurende die bewerking wordt er kaneel, anijs en een mengsel van 4 kruiden bijgevoegd. Dit vierkruidenmengsel wordt in de bakkerstaal „quatre épices” genoemd, daarin zit een rijsmiddel, natriumbicarbonaat, fosfaat en aroma's. De genoemde stoffen en kruiden worden afzonderlijk gekookt en vermengd, volgens een eigen recept overgeërfd van vader Achille. Eens het deeg gereed wordt hij afgewogen en op grote metalen platen gelegd, deze hebben een inhoud en gewicht van 50 kg. Daar wordt de hoeveelheid deeg verdeeld in 1 kg of 500 gr. De zware platen met

Vervoer van peperkoek en brood in 1938
André T'jampens, Maurice De Dapper en dochter Georgette
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

daarop de „lekkerkoek” deeg worden in de oven geschoven en gebakken op een temperatuur van 150 graden, de duur van het bakken bedraagt 3 uur. Met 3 personen worden de platen uit de oven gehaald en op de tafels gelegd. De bovenzijde van de peperkoek wordt nog eens ingestreken met melk. Na afkoeling komt het zwaarste werk, namelijk het versnijden in hoeveelheden van 1 kg of 500 gram. Dit versnijden gebeurt volledig met de hand en met grote platte messen. Eens dit achter de rug kreeg Maurice hulp van echtgenote Irma en dochters Georgette en Yvette die de peperkoek verpakten en voor de verkoop gereed maakten.

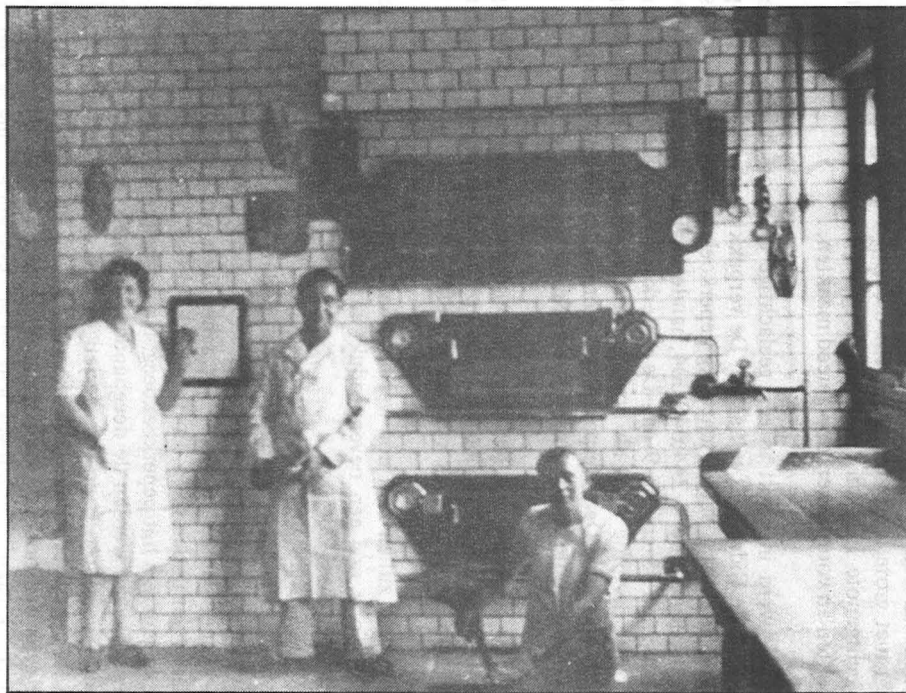
De peperkoek werd ingepakt in een geelachtige en doorschijnende folie, aangekocht bij de Cidac te Zwijnaarde. De verpakking van 1 kg droeg op een geel blad de tekst „Netgewicht 1 kg peperkoek M. De Dapper-De Coster, Nevele, stamnummer : 244.048.004, handelsregister Gent 12525”. De afmetingen waren 28 cm op 9 cm. De peperkoek van 500 gram had een groen blad met dezelfde tekst als bovenvernoemd, maar met een afmeting van 18,5 cm op 8 cm. Deze verpakkingen werden te Nevele gedrukt in de drukkerij Gerard Lootens, later bij Willy De Neve.

Vóór de eerste wereldoorlog bedroeg de verkoopprijs voor een halve kg peperkoek 0,25 fr., in 1946 liep hij reeds op tot 4,5 fr. per kg en heden kan men ingevoerde peperkoek kopen aan 33 fr.

De oudere lezers zullen zich nog wel herinneren, dat waar peperkoek gebakken werd, ook nog een nevenprodukt te verkrijgen was, namelijk de „kusten” genoemd.

Wat waren nu „kusten” en hoe kwam men eraan ?

Vooraleer het peperkoekdeeg op de metalen platen werd gelegd, werden de zijkanten van die platen belegd met een strook deeg gemaakt van gewone bloem en water. Dat laagje moest het aanbakken van de peperkoekdeeg aan de platen verhinderen. In dit deegbandje drong onder het bakken de smaak en de geur van het peperkoekdeeg. Na het bakken en het wegnemen van de peperkoeken werden de deegbanden, die men „kusten” of zijkanten noemde, weggenomen en aan de jeugd werd deze lekkernij verkocht voor 0,25 fr. per 50 centimeter. Lekker was het. Ik herinner mij nog zeer goed, hoe eerst een ommetje werd gemaakt langs de bakkerij De Dapper, voor 0,25 fr. „kusten” werden gekocht en al „krakende” ging ik naar de gemeenteschool. Een deel voor de klasuren, een deel werd gehouden voor de speeltijd en het laatste stuk werd overgehouden voor na de klastijd. Al peuzelend ging ik naar huis. De oveninstallatie bestond uit 3 ovens boven elkaar. De onderste oven werd gebruikt voor het bakken van beschuit, de middenste met een zeer brede ovendeur voor het bakken van peperkoek

In de bakkerij bemerkt men de 3 ovens boven elkaar.
V.l.n.r. : Mevrouw Irma De Coster, Emiel Van Wonterghem en Maurice De Dapper
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele)

en de bovenste oven werd gebruikt als broodoven. Voor die tijd was het een zeer moderne installatie.

Bakken van beschuit

Het bakken van beschuit vergde een andere werkwijze dan het bakken van brood of peperkoek.

De ingrediënten ervan bestonden toen uit roggebloem, vermengd met melk en eieren, opgelengd met water. Eens het deeg klaar werd het in vormen geperst. Hiervoor gebruikte men bij de familie De Dapper een grote metaalen plaat waarop ijzeren vormen opgesteld waren. Deze vormen hadden een cilindervormig uitzicht, met een diameter van 10,5 centimeter op een hoogte van 4 centimeter. Als alle vormen gevuld waren schoof men de plaat in een niet te warme oven, waar het rijzen van het deeg begon. Na enige tijd nam men de plaat waarop de vormen stonden uit de oven. Het beschuitdeeg werd uit de vormen gehaald en in de beschuitblok geduwd. Deze blok bestond uit een stevig onderstuk, waarop twee dunne plankjes vastgemaakt werden. De twee plankjes hadden een smalle spleet, waar tussen een lang dun mes kon geschoven worden, dat de beschuit op de gewenste dikte sneed. Uit een cilinder deeg verkreeg men zo twee beschuiten. Als alle deeg versneden was werden de schijven op de plaat gelegd en terug in de oven geschoven om te dragen. Pas daarna was de beschuit gebakken. Nu was het de beurt aan echtgenote Irma en dochters Georgette en Yvette om de beschuiten in te pakken per 12 in een lichte, waterdichte folie.

Langs de voorzijde stond op een blauwe ronde opdruk „Beschuit merk M. De Dapper-De Coster, Nevele” langs de achterzijde „Tentoonstelling en Vakwedstrijd Gent 1903, diploma gouden medalie. Geen beschuit onder welk aantlokkend reclaam of door welke grote firma in de handel gebracht, kan onder opzicht van kwaliteit, tegen ons produkt concurreren H.R. G. 12525, ongeveer 200 gr. verkoopprijs 6,25 fr”.

Beschuiten De Dapper waren in Nevele zeer gegeerd.

Bakkersgasten in de peperkoek- en beschuitbakkerij De Dapper

Van 1890 tot 1948 (14)

De Wispelaere Henri, Nevele;
Gernaey Emiel, Knesselare ;
De Boerdere August, Hansbeke ;

PATISSERIE

SPÉCIALITÉ DE
BISCOTTES
PAINS D'ÉPICES

MAISON

De Dapper-Van Bentzenhem

CONFISERIE

PRALINES

FONDANTS

CHOCOLATS

BONBONS FINS, ETC.

8, Rue Courte de la Monnaie, 8

Nevele

Patriserie „PATRIA” Snyssche

Zeldzaam zakje voor snoep 1906
(Verzameling Rietgaverstede, Nevele)

Van Renterghem Edmond, Merendree ;
Goudissabois Leon, Drongen ;
Herteleer Casimir, Lovendegem ;
Maes Gustave, Dentergem ;
Oosterlinck Bertha, Drongen (meid) ;
Rogge Prosper ; Eke ;
Van Wonterghem Emiel, Nevele ;
T'jampens André, Nevele.

De afzet van de produkten

De peperkoek en beschuiten van M. De Dapper vonden hun weg naar de plaatselijke bevolking ; ze werden in de eigen bakkerszaak te koop aangeboden. Groothandelaars in voedingswaren namen grote hoeveelheden peperkoek en beschuiten voor hun rekening, o.m. groothandel Naessens en Valentin Claeys uit Nevele en René De Brabander uit Vosselare. Uit Zomergem kwam Maurice De Cocq zich bevoorraden bij De Dapper.

Via deze groothandelszaken kwamen de produkten in vele kruidenierswinkels uit het omliggende, in een straal van ongeveer 12 km rond Nevele.

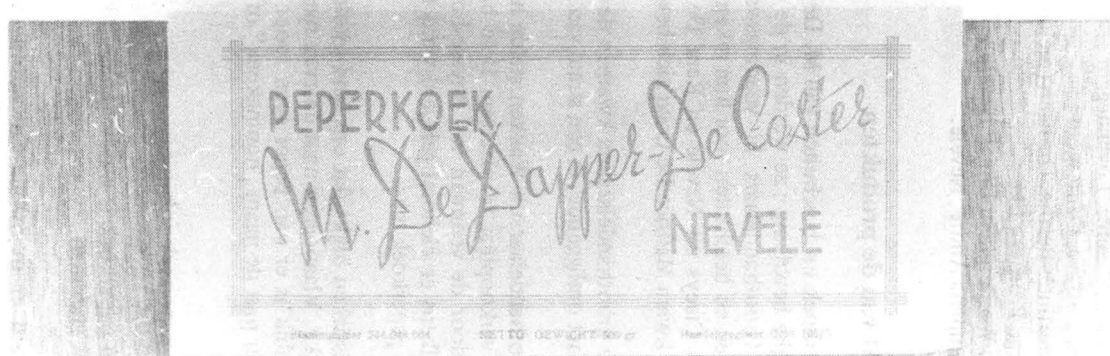
Een groothandelaar uit Wakken stelde het op prijs peperkoek De Dapper op zijn verkooplijst te plaatsen. Hele bakken peperkoek werden meeegenomen door de voerman van Buysse-Loveling, Jules Haenebalcke uit Nevele. Telkens er cichorei geleverd werd te Wakken, nam hij ook een hoeveelheid peperkoek mee.

Uit statistieken blijkt dat ons land uitblonk in het eten van peperkoek : 7 miljoen kg. Vlaanderen nam daarvan meer dan de helft voor zijn rekening. Uiteindelijk is er van peper geen spoor meer te vinden in de peperkoek, veel beter past de naam „honingkoek” of „suikerkoek”.

De naam peperkoek

De naam peperkoek is waarschijnlijk afkomstig uit Holland en zou uit de 17e eeuw stammen.

Toen werd er in Zwolle een verordening opgesteld, die bepaalde welke kruiden er precies in het gebak moesten aanwezig zijn. De koek kreeg de naam van de duurste specerij die toen op de markt was, namelijk peper.

Verpakkingen van peperkoek, 1 kg en 500 gram
(Verzameling Rietgaverstede, Nevele)

Maar reeds lang voor de 17e eeuw was de peperkoek bekend, ze zou net als het brood ruim 5000 jaar oud zijn. In de graven van de Egyptische farao's werden vormen van peperkoek gevonden, toen werden feestkoeken gemaakt van roggebloem en honing, de eerste zoetstof die men kende.

Ook is bekend dat de Germanen aan de goden dieren offerden gemaakt uit peperkoek.

Het zouden tenslotte de kloosters zijn die in de middeleeuwen dit gebak hebben verbeterd en op smaak hebben gebracht met fijne specerijen, die vooral na de ontdekkingsreizen hier gul werden verhandeld (15).

A. JANSSENS

Nevele, dag van H. Hugo 1986

Hartelijke dank aan mevrouw Irma De Coster, weduwe van Maurice De Dapper, die mij zeer waardevolle gegevens heeft verteld over de peperkoek- en beschootbakkerij.

Verpakkingen van beschuit (Verzameling Rietgaverstede, Nevele)

NOTEN

- (1) A. JANSSENS, *De dorpsbakkerij van Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XV (1984), afl. 2.
A. JANSSENS, *Een grote bakkerij te Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVI (1985), afl. 2.
- (2) Gemeentearchief Drongen, geboorteregisters 1800 en 1830.
- (3) Gemeentearchief Nevele, bevolkingsregisters 1846.
- (4) Volgens de Popp-kaart was de bakkerij gelegen in de wijk Kerrebroek in de voormalige woning van Van de Walle, nu eigendom van de heer F. Van Oyen.
- (5) Gemeentearchief Nevele, bevolkingsregisters 1866.
- (6) Gemeentearchief Nevele, geboorteregister 1872.
- (7) Bidprentje uit de verzameling Rietgaverstede, Nevele.
- (8) Gemeentearchief Nevele, bevolkingsregister 1898.
- (9) Verpakkingen uit de verzameling Rietgaverstede, Nevele.
- (10) A. JANSSENS, *De koninklijke schuttersgilde St.-Sebastiaan van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, extra afl. 1974.
- (11) Bidprentje uit de verzameling Rietgaverstede, Nevele.
- (12) Bidprentje uit de verzameling Rietgaverstede, Nevele.
- (13) Meegedeeld door mevr. Irma De Coster, Nevele, weduwe M. De Dapper.
- (14) Gemeentearchief Nevele, bevolkingsregisters van 1890 tot 1948.
- (15) W. PLAETINCK, R. VANDERLINDEN en P. MERTENS, *De glorie van het brood*, Tielt, 1980 en gegevens van het bakkerijmuseum te Veurne.

VECHTEN, GRAZEN EN KOUTEN IN HET LAND VAN NEVELE

Nachtelijke herbergtwist met dodelijke messteken

Op dinsdag 2 juli 1658 was er om twee uur 's morgens nog jong volk in de herberg van Jan Vrient fs Gabriel, aan de kerk van Merendree : Joos Willems fs Joos 28 j., Rijckaert en Lieven Van Wassenhove broers, Pieter Cockuut fs Roelant 17 j. en Guille Van Renterghem fs Pieter 22 j.

De waardin, Elisabeth De Veughelaere fa Gabriel 44 j., hoorde hoe tussen Joos Willems en Rijckaert Van Wassenhove een dispuut ontstond.

Joos Willems : „Ghij sijt mijnen meester.”

Rijckaert Van Wassenhove : „Ghij sijt mijnen knecht maer ghij en betoont niet dat ghij mijnen knecht sijt.”

Joos Willems : „Waerom en betoone ick niet dat ick uwen knecht ben.”

Rijckaert Van Wassenhove : „Het blijktt hier.”

Joos Willems : „Soecktet op mij ? Gaet met mij buyten.”

Rijckaert Van Wassenhove : „Neen ick, Ick saude met u gaen gheheel de weerelt deure.”

Joos Willems : „Soecktet ghij op mij ?”

Rijckaert Van Wassenhove : „Neen ick.”

Joos Willems : „Ick saude u voor den duivel smijten, ghij een sijt maer een sondeken voor mij.”

Toen sloeg Willems *met een stocxken naer Rijckaert Van Wassenhove, den welcken niet en wert gheraeckt, doordien het stocxken apperdighe teghen het ghebint vande solder.*

Rijckaert Van Wassenhove werd door Pieter Cocquut in bedwang gehouden. *Staende mette handen inden sack* riep hij uitdagend naar zijn aanvaller : „Slaet dat u den duyvel haele moet.”

bij een *capiteyn* te Brugge. Het gezin van de militair verhuisde achtereenvolgens naar Nieuwpoort en naar Brussel.

Toen de kapitein *gereformeert* werd, kwam de weduwe terug naar haar geboortedorp. Nadat zij enige dagen samen met haar zuster *ten huise van Pieter Arent* verbleef, nam ze als dienstmeid haar intrek bij Pieter Roeges fs Marten, gehuwd met Livijne Pruym fa Carel.

Zij leerde er Charles Vande Putte kennen, die niet ver vandaar woonde en *gedurende den tijd dat sij aldaer ghewoont heeft* bij haar is *commen couten ende laechen*.

Hoewel Vande Putte *verhuyst is ende gaen wonen naar Nevel*, kwam hij haar nog *differente reysen* opzoeken.

Toen de weduwe in blijde verwachting was, werd er in Merendree verteld dat zij *groot ginck ende bij Vande Putte bevrucht was*.

Bij de geboorte van haar kind op 23 oktober 1688 verzweeg de kraamvrouw hardnekkig de naam van de natuurlijke vader, niettegenstaande ze met aandrang hierom werd gevraagd.

Tijdens het getuigenverhoor *ten versoecke van dheer Jacques de Broux*, baljuw van Merendree, verklaarde Pieter Roeges en zijn vrouw dat hun meid *diversche reysen heeft ontboden geweest van wegghen Elisabet Manout fa Joos*, huisvrouw van Pieter Cocquyt fs Roelant herbergier, en van Livyne Duytschavere fa Jan, huisvrouw van Pieter Hertman fs Jan, herbergier *aen de brugghen, sonder te weten of tselve is gheschiet ten versoecke van Vande Putte*.

Zij vertelden ook dat Charles Vande Putte verschillende malen bij hun dienstmeid was gekomen *met haer sprekende ende discourerende* zonder te weten *wat progesten sij onderlinghe met malckanderen hadden*.

Bij *couten ende lachen* zal het wel niet gebleven zijn !

Rijksarchief Gent, fonds Merendree, bundel 172

Albert MARTENS, Gent

De benadeelde verzocht Jan Van Vincet fs Pieter en Adriaen Martens fs Andries 49 j., die samen met Pieter Mortier fs Lieven 20 j. het voorval hadden gezien, de berokkende schade te begroten en aan Cocquyt *te vraeghen of hij verstont neffens den heeschere te stellen eenen man om de geleden schae de te prijsen ende estimeren.*

Maar Joos Cocquyt antwoordde hierop dat de beesten van Van Heyste *soo wel als de sijne inde taerwe hadden gheweest ende aldaer oock soo wel schae de gedaen als de sijne, soo ende dat hij er om geen en verstont te stellen.*

Toen de onderhandelaars andermaal aandrongen *om te comen in accoorde* zei Cocquyt dat hij *wel ghelt hadde om te betaalen* doch voegde eraan toe : *Mijn beesten en hebbent alleene niet ghedaen.*

Op verzoek van de eiser werd de schade tenslotte door de schatters *begroot op eenen sack terwe ende ontrent 2 guldens inde wortelen.*

Het daaropvolgend jaar beweerde Joos Cocquyt op zijn beurt dat de koebeesten van Daniel Van Heyste op 13 augustus 1685 schade hadden veroorzaakt in zijn partij boekweit, *ghenaemt den roonackere binnen de prochie van Hansbeke.*

Daniel Van Heyste beriep zich echter op de getuigenissen van Gillis Van Heyste fs Gillis 24 j. en van *Gillis Van Heyste d'aude fs Gillis* 53 j., die *bij laste van Joos Cocquyt inde maent van ougust 1685* het veld boekweit hadden gepikt.

Deze pikkers verklaarden dat zij *in het picken* geen schade hadden vastgesteld en zelfs *niet te hebben connen sien datter een coe door gheloopen hadde.*

Ze koncludeerden hieruit dat *indien in den boucqueyt eenighe schae de hadde gedaen geweest*, men deze bij het pikken *soude hebben connen bemercken ende bevinden door den cleynen interval van tijde tussen den 13 ougst ende het picken.*

Werd hier wellicht met gelijke munt betaald ?

Rijksarchief Gent, fonds Merendree, bundel 172.

„Couten ende lachen”

Marie Weyts fa Marcel, weduwe van Pieter Meganck, geboren te Merendree, ging omstreeks 1684 als *kindermaerte* en later als *keukenmaerte* inwonen

Maar ook Joos Willems schreeuwde op hitsende toon : „Steckt datte wech of steket in mijn vlesch.”

Toen Rijckaert Van Wassenhove *sijne handen vuyst sijne sacken* trok, stootte Willems hem *met sijn vuyst ofte metten stock teghen de burst* waarna beiden elkaar bij het haar grepen.

Lieven Van Wassenhove kwam zijn broer ter hulp met getrokken mes, terwijl Guille Van Renterghem hem nog verzocht : „Lieven mijn cammerade, steckt u mes wech, daer en can gheen proffijit afcommen.”

De messentrekker gaf echter *sonder een wort te spreken* Joos Willems twee steken *inden rugghe* en vluchtte daarna met zijn broer uit de herberg.

Open doende sijn kasacke toonde Willems met *bebloede handen* zijn kwetsuren aan de herbergierster en *viel op de knieen* roepende : „Jesus, Maria, gaet om den pasteur.”

Nadat de pastoor en Arnout Cocquyt, officier, ter hulp waren gekomen, werd de gekwetste *met een treck ghedreghen naer het huys van sijn moeder* waar hij door de bijgeroepen Pieter Clays fs Jooris 36 j. *chirurgien woonende binnen de prochie van Landegem* werd verzorgd.

Het slachtoffer stierf op 4 juli 1658 tengevolge van de twee messteken *onder het slinckschauwerblat*.

Rijksarchief Gent, fonds Merendree, bundel 172.

Koebeesten, tarwe, wortelen en boekweit

Het gebeurde op 25 juli 1684 dat *de coybeesten* van Joos Cocquyt *4 a 5 in getalle, gheweet hebben op een partije lants, bestaen met terwe en daer inne eenighe schade* hadden berokkend.

Deze akker *ghenaemt het haghelynck* lag op *de prochie van Hansbeke, heerelyckhede van Vinderhoute* en behoorde toe aan Daniel Van Heyste.

Het bleek bovendien dat de koeien *niet en condon commen inde terwe, ten sij alvooren passerende eene partije lants, bestaen met wortelen*. Ook deze partij was eigendom van Van Heyste.

SCHEEPSLOSSER, EEN VERDWENEN BEROEP. NASCHRIFT

Bij het artikel Scheepslosser, een verdwenen beroep (Land van Nevele, jg. XVII (1986), blz. 37-49) drukten we op bladzijde 42 een foto af van een groep scheepslossers van kolen voor de firma Dias uit Nevele.

Als eerste man was in het onderschrift Cyriel Kneuvelds aangeduid. Volgens Lucien Dedecker uit Nevele is die eerste man Achille Dedecker. Achiel was te Nevele goed bekend als verkoper van huishoudartikelen, haring en als de laatste ijsventer van Nevele. Over deze Nevelse figuur heeft zijn kleinzoon en medelid Ronald Dedecker een paar interessante bijdragen geschreven : *Achille Dedecker, crèmemarchand in Nevele*, Brugge, 1983 en *De afstammelingen van Guillaume Teleir of meer dan 200 jaar aanwezigheid te Nevele*, Brugge, 1982. In dit laatste artikel vermeldt de auteur enkele bijnamen van Nevelse families en hieruit blijkt ook dat Maroze, aangehaald in het artikel over de scheepslossers, de bijnaam is voor Maurice Telleir.

Scheepslossersfolklore, verteld door Achille Dedecker.

Mijn scheepslossersploeg had eens, half de jaren dertig, een kolenschip gelost gelegen op de Leie te Deurle. 's Avonds was het schip los, de ploeg die te voet naar Nevele moest nam de dreefjes door de Warande van Deurle. Maar daar was het donker, de ploeg geraakte van het goede spoor en liep verloren. Na heel wat zoeken zagen ze een villa waarin een lichtje brandde. Daar maar eens gaan vragen of ze op de goede weg waren voor Nevele. De bewoners die de 6 personen, ongewassen en zwart van het kolenstof zagen aankomen dachten aan dieven. De hond werd erop losgelaten en de eigenaar verscheen met een pistool in de hand. Uiteindelijk kwam toch alles voor mekaar en werden de lossers op het goede spoor gezet voor Nevele.

Bij de ploeg was er een lossers met name Kamiel Kneuvelds maar met de bijnaam „de witten heye”. De witten leed reeds twee dagen aan buikkrampen en besloot te rade te gaan bij de Nevelse dokter Prosper Steyaert. Na wat geluisterd en betast te hebben vroeg de dokter „vriend loste gij wind” „Men nienik, mijnheer dokter” sprak de witten heye, „ik losse koolen bij Dias”.

Dezelfde „witten Heye” had telkens hij schepen loste hetzelfde eten mee, namelijk boerebrood met daartussen een smal stukje (lapje) hard gebakken

buikvlees. Een ploegmaat had nu het stukje vlees vervangen door een sigarenkistplankje vandezelfde breedte en dikte als het gebakken buikvlees. De „witten Heye” die er zijn tanden inzette riep plots uit „Nonde... wa hee mijn wijf nouw gebakken, tes verdomme juist gelijk heyt (hout) zo hard”.

A. JANSSENS

INHOUD

A. BOLLAERT, De smidse langs de Bredeweg te Poesele	83
A. MARTENS, Burgemeesters en schepenen van de heerlijkheid van Hansbeke	99
A. MARTENS, Jan Martens (1590-1646), doopsgezinde baljuw te Hansbeke	117
M.T. VAN HECKE en O.G. WILLEMOT, Jan-Baptiste Van Overbeke, burgemeester van Hansbeke (1847-1860) en zijn nakomelingen (deel 3)	130
A. JANSSENS, Industrieel erfgoed (VI) : Een peperkoek- en beschuitbakkerij te Nevele	147
A. MARTENS, Vechten, grazen en kouten in het Land van Nevele	162
A. JANSSENS, Scheepslosser, een verdwenen beroep. Naschrift	166

Voorzitter en voorzitter redactieraad:

J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele-Merendree

Ondervoorzitter:

J. VAN DE CASTEELE
A. Rodenbachstraat 74
9110 St.-Amandsberg

Secretaris:

P. D'HOKER
Biebuyckstraat 2
9850 Nevele

Penningmeester:

A. BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 Nevele-Poesele

Bibliothecaris:

L. DE RUYCK
Heistestraat 42
9840 Landegem

Bestuursleden:

A. BAUWENS, Kapellestraat 58, 9842 Hansbeke
I. BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Aalter-Poeke
Y. DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
D. D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
D. HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9840 Landegem
A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
L. LAVENT, Moerstraat 16, 9850 Vosselare
R. LEENKNECHT, Reibroekstraat 16, 9842 Hansbeke
M. MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
G. SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9840 Landegem
A. STROBBE, Lokouter 5c, 9880 Aalter-Lotenhulle

